

TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV

Tartalmi előírások 1.

KÜLZETLAP

Aggteleki NP
..... TK
..... TT tv.tkv-i szám: 162/TK/78.....

TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV

A tervet összeállította: /név/Beosztás/
Somogyi István Tájvédelmi Körzet vezető

Somogyi István
.....
aláírás
.....
.....
.....
.....
.....

Kelt Miskolc 19⁷⁹.....év.....XI.....hó.....27.....nap.

A kezelőszerv vezetője v. megbízottja: /név/beosztás/
Gavallér István igazgató

Gavallér István
.....
aláírás

A területi felügyeleti szerv vezetője: /név/Beosztás/

.....
aláírás

Észrevételek, egyeztetések igazolása:

Biológiai Osztály:

Tájvédelmi Osztály:

Felügyeleti Osztály:

Természetvédelmi Főosztály vezetőjének jóváhagyása:

Kelt:19.....év.....hó.....nap.

.....
aláírás

TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV

Tartalmi előírások. 2.

TARTALOMJEGYZÉK

Külzetlap.	Oldal
Tartalom.	

1. ALAPADATOK ÉS FELADATMEGHATÁROZÁS

1.1	Védetté nyilvánításra javaslat	1.
1.2	Védetté nyilvánító határozat	1.
1.3	Alaptérkép.	1.
1.4	Szakirodalmi bibliográfia	1.

2. LELTÁRAK, VIZSGÁLATOK, TANULMÁNYOK

2.1	Természetföldrajzi viszonyok	2.
2.2	Természeti értékek	14.
2.3	Kulturtörténeti értékek	20.
2.4	Tájképi értékek	23.
2.5	Műszaki állomány	24.
2.6	Társadalmi-gazdasági viszonyok	32.
2.7	Természet- és tájromboló tényezők	36.
2.8	Ellentmondások, konfliktusok vizsgálata	38.
2.9	Összefoglaló vizsgálat	40.

3. TERVEK, TERVFELADATOK, PROGRAMOK, JAVASLATOK

3.1	Területhasználati terv	48.
3.2	Természeti értékek védelme	52.
3.3	Kulturtörténeti értékek védelme	54.
3.4	Tájvédelem	55.
3.5	Műszaki állomány fejlesztése	56.
3.6	Ágazati egyeztetés	64.
3.7	Szervezeti javaslat	65.
3.8	Pénzügyi terv	65.
3.9	Intézkedési terv	66.

Mellékletek:

- 1., Javaslat "Magyar karszt Nemzeti Park" létrehozására
- 2., ÉIB és HNF természet-, környezet és műemlékvédelmi munkacsoport
- 3., TK XXVII. évfolyam 55.szám 8/1978. OKTH elnöki határozat.
- 4., 1:20.000 térkép

AGGTELEKI TÁJVÉDELMI KÖRZET

TERMÉSZETVÉDELMI ALAPTERV

1., Alapadatok és feladatmeghatározás

1.1. A védetté nyilvánítási javaslatok

- a., 1968. július 31-én kelt ÉIB javaslat indokolással
- b., 1973. április 21-én kelt ÉIB és HNF természet-, környezet és műemlékvédelmi munkacsoport javaslata indoklással

- 1.2. Védetté nyilvánítás és tájvédelmi körzetnek történő kijelölés az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal elnökének 8/1978. OKTH számú határozatával történt. Megjelent a Tanácsok Közlönye XXVII. évf. 55. számában 1978. december hó 19-én.
A Közlöny egy példánya csatolva.

1.3. Alaptérkép.

Rendelkezésre áll üzemtervi térkép M=1:10000 és M=1:20000 méretarányban, valamint kataszteri térkép M=1:10000 méretarányban részben fénymásolat, részben nyomdai másolatban. Alaptervhez csatolt térkép M=1:20000 méretarányu üzemtervi térkép. Szükséges M=1:50000 méretarányu térkép készítése.

1.4. Szakirodalmi bibliográfia.

A védett területre, környékére és a védett értékekre vonatkozó összefoglaló tudományos szintű tanulmány nem készült.

A botanikai kutatásokat Dr. Jakucs Pál és Fekete Gábor végezte. Munkájuk ismertetése az Acta Botanicában és a Botanikai Közleményekben jelent meg.

Faunisztikai kutatások 1957. évtől folynak. A kutatások részadatai a Rovartani Közlönyben jelentek meg. Összefoglaló faunisztikai munka kiadása dr. Varga Zoltán a KLTB egyetemi docens szerkesztésében 1981. évben várható.

Geológiai vonatkozásban Dr. Jakucs László: a karsztok morfo-
genetikája c. könyve, a cseppkőbarlangok vonatkozásában Dr.
Jakucs László: Aggtelek c. könyve ad bővebb tájékoztatást.
1975. évben Dr. Jakucs László szerkesztésében megjelent az
Aggteleki Karsztvidék Utikalauz, mely áttekintést ad a terület
főbb értékeiről.

Települési és műemléki vonatkozásban Dr. Vargha László össze-
állításában kéziratként nyert publikálást Jósvafő község tele-
pülése műemléki együttese és műemléki védelme c. munka.

Egyes részterületekkel foglalkozó munkák:

Balázs D. /1961/ A Szabadság barlang. Különlenyomat a Karszt
és Barlangkutató I. félévi számából

Dudich E. /1932/ Az Aggteleki cseppkőbarlang és környéke. Bp.

H.Szabó B./1961/ A tornanádaskai arborétum. Élővilág. Bp.

H.Szabó B./1966/ Természetvédelem megyénkben. Borsodi Szemle I.évf.

Jakucs L. /1953./ A Béke-barlang felfedezése. Bp.

Jakucs L. /1961/ Aggtelek és környéke utikalauz. Bp.

Kerényi B.-Biró Zs.-Kérehknopf M: A Béke-barlang gyógyhatásai-
nak hasznosítása kézirat.

Kessler H./1974/ Aggtelek Bp.

2. Leltárak, vizsgálatok, tanulmányok

2.1. Természetföldrajzi viszonyok

Az Aggteleki Karszt szerkezetileg a szlovákiai Gömör-Tornai
karszt része, a Dél-Szlovákiai karsztnak Magyarország területén
lévő déli nyulványa. Természetföldrajzi viszonyok szempontjából
az Aggteleki Karszt természetes határának nyugat felé a Sajó-
völgy szlovákiai szakasza, északon a Csermoslya, illetve a
Torna-patak völgye tekinthető, keleti határát pedig az észak-
déli lefutású széles Bódva-völgy egyértelműen jelzi. Délről
a Sajó bal parti hegységcsoportjának északi része zárja le az
Aggteleki karsztvidéket.

Ezen szoros természetföldrajzi összefüggés tenné indokolttá, hogy az Aggteleki Tájvédelmi Körzet az országhatárral elválasztott, de a hegység szerkezeti határainak változása nélkül folytatódó Szlovák Karszt Tájvédelmi Körzettel közös védelmi és kezelési irányelvek szerint, nemzetközi megállapodás alapján működhetne együtt, tekintettel arra, hogy a bioszféra rezervátum is nemzetközi szervezet. A TK területileg tipusos közép-hegységi karsztvidék, melynek jellegzetességei a mély és keskeny völgyek, bővizű és állandó jellegű források, patakok, gyéren erdős vagy kopár, sziklás magas hegyek és hatalmas kiterjedésű, vízben szegény, dolinák karsztfennsíkai.

A nagy kiterjedésű kopár karsztoldalak keletkezését a helytelen erdőkitermelések, a tarvágás vagy az erdőtüzek nyomán hirtelen növényzet nélkül maradt, eredetileg is sekély talaju meredek oldalak termőrétegének az esőzések által történő lemosása okozta. A nap hevének kitett, meleg mikroklímájú csupasz lejtőkön a fás növények ujulata nem bírta a versenyt az ősi kopárfoltokról gyorsan betelepülő s ott magát jólérző füves növényzettel. A kopárosodáshoz még ma is igen nagy mértékben hozzájárul a legeltetés. Az állatok taposásukkal tömörítik, vagy fellazítják a már nehezen megkötött sekély talajt. Lerágják a fás növények ujulatainak zsenge hajtásait s ezáltal az újbóli erdősülésnek még a legkisebb lehetőségét is kizárják. A természetföldrajzi viszonyokra vonatkozóan további vizsgálat és a meglévő kutatási eredményeket, valamint a vizsgálat eredményeit összefoglaló tudományos szintű tanulmány elkészítése szükséges.

2.11. Éghajlat

Az Aggteleki Karsztvidék hazánk egyik legészakibb fekvésű tája, ennek megfelelően klímája hűvös, a kárpátok montán klímájának hatásai már itt is mutatkoznak. Az évi középhőmérséklet 8°C alatt van, melyhez hasonló adatot csak az Észak-keleti Középhegység magasabb foltjain észlelünk. A havi középhőmérséklet évi ingása viszont környezetéhez képest esekélyebb $21,5^{\circ}$ ill. 21° alatt.

Ez az érték már mutatja, hogy a nyári felmelegedés is kisebb mérvű. A hűvösebb éghajlatnak megfelelően a tenyészeti időszak is rövidebb, mert a 10° -ot meghaladó középhőmérsékleti napok tavaszi határnapja április 20-a utánra esik, míg az őszi 10° -os napi középhőmérséklet határnapja október 10-én vagy után jelentkezik.

A 10° -ot meghaladó középhőmérsékleti napok száma 175, ez is elég alacsony. Tenyészidőszakra eső középhőmérséklet $15,5^{\circ}$, ehhez hasonló alacson értékek csak a Mátra és Bükk magasabb részein vannak. A nyári napok száma 65.

Annak következtében, hogy az Aggteleki karsztvidéket minden oldalról körülvevő magasabb hegyek a levegő páratartalmát már korábban kicsapják, a karsztra hulló csapadék mennyisége kevesebb, mint a Magyar Középhegység bármelyik hasonló magasságu tagján. Negyven évi mérési adatok átlaga szerint Aggteleken 623, Jósvalón 612, Bódvaszilason 662 mm volt az átlagos csapadékmennyiség.

Az uralkodó szélirány északkeleti.

A helyi mikroklímák kialakulása is igen érdekes. A fennsíkok tövében meghuzódó völgyek hőmérséklete sokkal kiegyenlítettebb, mint a platóké. A hegyek 5-600 méteres magasságban a nyári maximum értéke mindig meghaladja a völgyekben mért maximumértékeket. Télen viszont a sűrű hideg levegőnek a völgyekbe való huzódása volna várható, a völgyekben mindig enyhébb időjárás uralkodik. Ugyanez a helyzet a nappali és éjszakai hőmérséklet változásoknál is.

Ugyanezzel magyarázható, hogy a karszt mély völgyeiben a levegő páratartalma rendkívül magas.

A hegység fennsík jellegéből következően a völgyi és hegyi széljárás bizonyos helyeken igen kifejezetten észlelhető.

Az éghajlatra vonatkozóan az alábbi adatok jellemzők:

Januári középhőmérséklet	4°
Áprilisi középhőmérséklet	$8-9^{\circ}$
Juliusi középhőmérséklet	$18-19^{\circ}$
Március-Junius középhőmérséklet	$10-11^{\circ}$
Április-szeptember középhőmérséklet	15°
Téli félév középhőmérséklet	1°
Évi középhőmérséklet	8°

Ebből a gyakorlatilag oldhatatlan kőzetmaradékból és a hozzákeveredő hulló por anyagából halmozódott fel évmilliók folyamán a jelenleginél melegebb, szubtropikus éghajlaton a karsztfennsík jellemző vörös földje, a vasoxidtól sötétvörös színű terra rossa.

A harmadkor vége felé a területtől északra lassan kiemelkedő, felboltozódó Észak-nyugati-Kárpátok lejtőiről lezuduló patakok, folyók a vidék hullámos tönkfelületére kavicsból, homokból álló hatalmas törmelékupokat halmoztak. A felboltozódó Kárpátok felől az Alföld irányában törtető ősfolyók kemény kvarckavics hordalékuk segítségével alaposan letarolták az amúgy is tönkösödött lankás, mészköves, agyagpalás, dolomitos felszint.

A pliocénban léptek fel azok a fiatal hegységképző mozgások, amelyek ezt a területet is bevonták az Északnyugati-Kárpátok felboltozásos övébe, s amelyek a hegység jelenlegi képezésének alapvonásait is megadták. Az egész letarolt tönkfelület, különösen annak északi fele kisebb-nagyobb tönésekkel, vetődésekkel mozaikszerű darabokra törött széjjel. E darabok egyike-másika süllyedőfélben maradt, míg a többi tönkdarab különböző magasságokra kiemelkedett. Így születtek meg az egykori sík tönkfelületből az egyes rög-vagy fennsík-szerű részletek. A harmadkor végétől kezdve, amikor a mai karsztosodás is megindult a dolinák és barlangjáratok kifejlődésével, aránylag gyorsan ment a karsztfennsík kiemelkedése, a rajtuk lévő kavicsos-homoktakaró lepusztulása. A mélyülő dolinák, a bővülő karsztos járatok barlangi patakmedrek magukba rejtették a Gömör-Szepesi ér-hegységből idekerült törmelékét és a mészköves dolomitos fennsík, rögök így egyre kopaszabbakká váltak. Az agyagpalás térszinteken ezzel egyidejűleg megindult a mai völgyek eróziós mélyrevágódása. A nem karsztos kőzetben a folyóvizek nem tudtak földalatti alagutakat építeni, így eróziós, medermélyítő hatásukat csupán a felszínen tudták kifejteni. A karsztfennsík pedig völgyek nélkül ugyan, de az azokat helyettesítő barlangokkal emelkednek ki.

Az alsó triászt képviseli: a derenki részen zöldes és lilás agyagpala közbetelepüléseket tartalmazó lilás-vörös homokkő, helyenként lemezes mészkő, agyagpala és márga található.

A középső triászt képviseli: a jósvafői, tornakápolnai, szögligeti részeken található világosszürke mészkő és dolomit, az aggteleki, jósvafői, szögligeti részeken a sötétszürke és fehér mészkő, valamint dolomit, és Derenk környékén szaruköves mészkő.

A ladini emeletben képződött a sötét agyagpala és szaruköves mészkő. Égerszög-Teresztenye határában kavics, Trizstól keletre mészkő breccsia és konglomerátum települ kisebb foltokban a középső triász mészkőre.

A mészkő mállásából sok helyen vörös agyag képződött. !?

A vörös agyag és lejtő törmelékében bauxit töredékek is találhatóak. A mészkő-fennsiktól délre pleisztocén kori barnás-sárga agyaggal és nyirokkal fedett felső pannoniai kavics, homok és agyag borítja a terület felszínét.

A hegység egy részén az alapkőzetek egészen a felszínen vannak, s a talajképződés még igen kezdetleges állapotban van.

A talajviszonyokra vonatkozóan az Erdőrendezőség üzemterveiben kapunk utalást, azonban az ELTE Természetföldrajzi Tanszéke részletes felvételt készített, morfológiai kiértékelést végzett és erről a talajtérképet is elkészítette, mely azonban nem áll rendelkezésünkre.

Ennek beszerzése, szükséges kiegészítése után a talajviszonyokra a jellemző talajfoltok elhatárolására megfelelő adatokkal rendelkezünk. A terület legjellemzőbb talajféleségei: Sziklás, köves váztalajok, rendzina talajok, vörösayagos rendzina, lejtőhordalék talajok, kisebb foltokban egyéb erdőtalajok.

2.13 Hidrológiai viszonyok

Az Aggteleki karsztvidék vízrajzi jellemvonásait a Sajó és a Bódva folyók határozzák meg. Ezek rendkívül aránytalan eloszlásban gyűjtik magukba a karsztvidék valamennyi föld alatti és felszíni folyóvizeit. A karsztvidék vizei a hegység közettani jellegéből adódóan ugyanis a lényegesen közelebb fekvő Sajó-völgy helyett a lényegesen távolabb fekvő Bódva-völgy irányában folynak le.

A terület jellemzői az óriási karsztforrások és bővizű patakok. Ma már tudjuk, hogy a hegységnek ezek a forrásai csak látszólag igazi források. Valójában a völgy nélküli fennsík mélyén húzódó hatalmas föld alatti völgyek, a barlangalagutak végződési helyei. ?!

A karsztok mélyén lévő számtalan kis forrás barlangcsatornában összegyűjtött vizét és a mészkőhegyek mélyére beömlő távoli eredésű folyók vizeit, föld alatti patakok és folyórendszereket vezetnek napvilágra. Legalább ilyen érdekes és feltűnő jelenségek a hatalmas "negatív források", a víznyelők vagy ponorok. Pelsőcardótól Égerszögig olyan nagy számban sorakoznak ezek a hirtelenül, vakon végződő aszó jellegű völgyek, hogy ezt a hegyszerkezeti vonulatot akár ponor-vonalnak is nevezhetnénk. A laza kavicstalajba vágódott vízgyűjtő völgyek áradmányvizeiket a karszthegység mészkőlábához szállítják. A vízfolyás itt azután eltűnik belőlük, befolyik a karsztok barlangbejárataiba.

A Tájvédelmi Körzet területén két természetes és két mesterséges tó van. Természetes tó az aggtelek község belterületén lévő káposztáskerti víznyelő helyén lévő karszt-tó, valamint aggtelek község külterületén lévő Vörös-tó, amely ugyancsak karszt-tó.

Mesterséges tó a Jósvalő községben lévő un. "Tengerszem-tó". Rendkívül elhanyagolt állapotban lévő zárógát, feliszapolódott meder, melyben a növényzet kezd elburjánzani. A második mesterséges tó a Szögliget határában lévő Ménészölgyi-tó, melynél ugyancsak jelentős iszapeltávolítás, befolyás rendezése szükséges.

Hidrológiai észlelőhálózatként emlithető a VITUKI Kutató-állomása, Jósvalő község határában. Működésükről keveset tudunk, szakirodalmukat nem ismerjük. A vizsgálati és feldolgozott anyag begyűjtése, valamint publikációik összegyűjtése szükséges.

2.14. Növényzet

A táj a magyar flóratartomány /Pannonicum/ Észak Középhegységi flóraidékéhez /Matricum/ tartozik és sajátos jellegét felismerve, önálló flórajárásként, mint Tornai Karszt /Tornense/ nyert elkülönítést. /Soó 1945. Soó-Jávorka 1951. Soó 1953. Kárpáti Z. 1960/.

A táj középhegységi jellegű, területe nagyrészt elkarsztosodott mészkő. Növényzetét geológiai felépítése és a Kárpátok közeli fekvése határozza. Igen jellegzetesen benszüllött /endemikus/ növényfaja a tornai vértő /Onosma tornensis/, az Északi Kárpátok mészfiorájának jellegzetes lakói közül pedig megtalálható a felvidéki kökörcsin /Pulsatilla slavica/, a hangyabogáncs /Jurinea mollis ssp. macrocalathia/ osztrák sárkányfü /Dracocephalum austriacum/. Egykor jelentékeny nagyobb erdősültsége /1780-ban 43 %/ részben a természetes elkarsztosodás, részben a helytelen erdőgazdálkodás következtében tovább karsztosodva a felére esett /22 %/, a visszaerdősítés a legnagyobb nehézségbe kerül. Bükkösök általában sehol sem tudtak kialakulni, legfeljebb lokálklimatikusan, északi kitettségekben, gyertyánoskocsánytalan tölgyesekkel erősen keverve. Összefüggő, nagyobb kiterjedésű bükkösök hiánya ellenére bükköt nem egy helyen találunk. A táj legnagyobb teljesítőképeségű erdei a völgyek mélyebb

talajain fellépő gyertyános-kocsánytalan tölgyesek /*Quercus petraeae-Carpinetum*/, lombkoronaszintjükben hegyi juharral, bükkal, magas kőrissel és nyírral. Cserjeszintjük gyér. A gyepszintben *Majanthemum bifolium*, *Asarum europeum*, *Galanthus nivalis*, *Erythronium dens-canis*, nyáron át *Asperula odorata*, *Mercurialis perennis*, *Carex pilosa*, *Elymus europaeus*, *Bromotus ramosus*, ssp. benekeni a legfeltűnőbb és legtömegesebb fajok. Legelterjedtebbek az igen száraz termőhelyeken gyakori *Carex brevicollis* típus *Carex digitata*, *Waldsteinia geoides*, *Brachypodium pinnatum*, *Convallaria majalis* fajokkal. Száraz termőhelyeken a *Melica uniflora* a tipusképző, legtöbbször *Brachypodium pinnatum*mal mozaikszerűen keveredve, félszáraz helyeken pedig a *Carex pilosa*. Helyenként az *Erythronium dens-canis* is tipusképző lehet. A *Carex brevicollis*-típus már átmenetet képez a hársás kőrös /*Tilio-Fraxinetum*/ felé, általában karsztöbrök sziklás oldalain és nyugati kitettségekben, hárs 1, kőrissel, berkenyével, tölgygel. Cserjeszintjükből mint érdekesség, a havasi vadrózsa /*Rosa pendulina*/ érdemel említést. Gyepszintjükben tavaszi georiták és a *Waldsteinia geoides* jellemző.

A cserések /*Quercetum petraeae-cerris*/ egykor nagyobb területeket borítottak, ma már állományaik nem kiterjedtek. Cserjeszintjük gazdag. Gyepszintben változatos és gazdag flóra diszlik. Típus alkotók a felemáslevelű csenkesz /*Festuca heterophylla*/, a hegyi sás /*Carex montana*/. Jellemző a fehér pimpó /*Potentilla alba*/. Megjelennek aljnövényei között a jó tölgyes fajtái is, mint a fekete leány /*Lathyrus niger*/ sátorozó aranyvirág /*Chrysanthemum corymbosum*/, a bársonyos tüdőfű /*Pulmonaria mollissima*/, a csomós csengettyűke /*Campanula glomerata*/ és a savanyu talajokat kedvelő mezei perjeszittyó /*Luzula campestris*/, a szagos borjúpázsit /*Anthoxanthum odoratum*, festő zsoltina /*Serratula tinctoria*/, szártalan bábakalács /*Carlina acaulis*/.

A molyhostölgyesek /*Quercetum petraeae-pubeseantis*/ a táj jellemző társulásai.

Elsősorban déli, délkeleti és keleti kitettségben, a gyertyános kocsánytalan-tölgyesek és a hársaskőrisesek között lépnek fel. Lombkoronaszintjükben a *Quercus petraea* mellett *Sorbus torminalis*, *Fraxinus excelsior*, *Acer campestre* elegyednek a *Quercus pubescens* közé, gazdag és cserjeszintjükben *Cornus mas*, *Crataegus oxigacantha*, *Viburnum lantana* a gyepszintben *Lithospermum purpureo-coeruleum*, *Lathyrus niger*, *Gallium Schultesii*, *Symphytum tuberosum* gyakoriak. Legáltalánosabb típusa a *Brachypodium pinnatum* /*Waldsteinia geoides*-szel/. A típust sokszor a molyhos tölgy karszt bokorerdő /*Querco-Cotinetum*/ váltja fel, melynek állandó fája a molyhostölgy és a virágos kőrís helyett megjelenő magaskőrís. Foltokként sztyeprétekkel váltakozik, ezért számos szteprét faj található bennük.

Állandó fajai: *Cardanus collinus*, *Potentilla arenaria*, *Geranium sauguineum*, *Diplachne serotina*, *Taucrimum chamaedrys*, *Lactuca peregrina*. Jellegzetes típusa a *Melica uniflora*, *Waldsteinia* típus és a *Brachypodium pinnatum*. Itt a *Melica picta*, *Anemone silvestris*, *Trifolium alpestre* jellemzők.

Már nem erdő, hanem sziklagyep és lejtősztyepp társulások a sziklapárkányokon ma is nagy kiterjedésben megtalálhatók /Oltárkő/. *Trifolium alpestre* jellemzők. Már nem erdő, hanem sziklagyep és lejtősztyepp nyulfarkfüves sziklagyeppek /*Seslerietum Hanflerianae*/ apró cserjékkel /*Cotoneaster integerrima* ssp. *nigra*/, *Cytisus leucotrianus* *C. procumbens* *Aconitum anthora*, *Thalictrum minus*, *Alyssum montanum* ssp. *gmelini*, *Asyneuma canescens* fajokkal. Felettük általában a lejtőfüves sztyepprétt /*Caricetum humilis*/ megjelenése tipikus, alatta a *Stipa pulcherrima* szubasszociáció gyakori. Utóbbiban letörpült *Prunus mahaleb*, *Cornus mas*, *Juniperus Communis*, jellemzők. Gyepképzők a *Festuca sulcata* és a *Carex humilis*. Ebben a társulásban jellegzetes két endemikus is az *Astragalus vesicarius* var. *albidus* és a *Campanula sibirica* var. *divergentiformis*. A tipikus *Festuco-Caricetum humilis*-ben *Pulsatilla grandis* var. *slavica*, *Adonis vernalis*, *Iris pumila*, *Stachys recta*, *Verbascum phoemiceum*, *Rosa pimpinellifolia*, *Melampyrum cristatum* stb. gyakoriak.

A *Festuca ovina*-*Nardus stricta* gyep ugyancsak gyakori.
A táj őshonos fafajai. Fenyők közül csak a boróka őshonos.
Lombfák közül őshonos a bükk, gyertyán, kocsánytalan-tölgy,
csertölgy, molyhostölgy, magas kőris, kis- és nagylevelűhárs,
mezei és hegyi juhar, korai juhar, hegyiszil, vénicszil, cseresznye,
rezgőnyár, bibiresesnyár, mézgáséger. Kocsányos tölgy szórva-
nyosan fordul elő. Általában hiányzik a virágoskőris, ezüsthárs,
szelidgesztenye, feketgyűrűjuhar, magyarkőris.
Ültettek a fenyők, melyek lucosokat, erdei fenyveseket és
fekete fenyveseket alkotnak. Általában gyomosak, felturtak,
mohaszintjük felett *Rhytidiadelphus trigueter* és *Thuidium abietum*
fajokkal. E fenyvesek gyepszintjében *Astrantia major*, *Calamag-*
rostis arundinacea, *Viola canina*, *Luzula albida*, *Succisa*
pratensis lépnek fel.
Helyenként az akác is alkot állományokat.

2.15. Állatvilág

A faunakép legmarkánsabb jellemvonása, hogy a szubmediterrán
kontinentális és kárpáti hatásokat jelző fajok - a terület
változatos domborzati és mikroklímatis viszonyainak meg-
felelően- egészen szűk területre összpontosulva olyan
fajgyűttesekben jelentkeznek, pl. a töbros fennsíkokon, a
szurdokvölgyekben, amelyek teljesen szokatlanok és a fauna
kialakulásának kérdését merőben új megvilágításba helyezik.
A gerinctelen állatok között számos a ritka, vagy veszélyez-
tetett faj. A rovarok között a fűrészlábú szöcske /*Saga-pedo*/
posztglaciális szetyepreliktum faj.

A lepkefajok közül jellemző néhány száraz-magashegységi
/Xeromontán/ jellegű bagolylepkefaj, a szibériai faunakörhöz
tartozó számos lepkefaj, sajátos alfajok, melyek általában
a Bükk hegységből ismertek, s a két terület faunatorténeti
összefüggését bizonyítják. Kárpáti hatásokra utaló ~~karacsen-~~
lepkék mellett kárpáti hatásokra utaló cincérek és csigát
is találunk.

Az édesvízi faunában megtaláljuk a kárpáti jellegű Brusus trifuzus tegzes fajt, mely hazánkban egyedül ezen a területen fordul elő.

Madárvilágában és a védett emlősök között számos ritka, vagy ritkábban előforduló fajt találhatunk.

A Baradla barlang állatvilága Dr. Dudich Endre 1930-ban végzett kutatásai óta ismert 262 fajta állatot határozott meg, melyek közül többnek a barlang nyujt kizárólagos élet-körülményeket.

Az azóta folyó kutatások az ismert állatfajok számát 400 fölé növelték. A különféle jellemző gerinctelen állatok, lepkefajok, madarak, emlősök tételes felsorlását a 2.24 pont alatt végezzük.

2.16. Ökoszisztémák

A 2.14 pontban már említést tettünk, hogy az egykor jelentékeny nagyobb erdősültség /43 %/ a felére /22 %/ esett vissza és a visszaerdősítés a legnagyobb nehézségbe kerül. Ennek egyik fő oka az abiotikus és biotikus károsításokon kívül a vadkár, melyet a takarékosági okokból az erdőgazdaság által elhagyott jó vadelhárító kerítéssel, a vadlétszám helyes szinten tartásával és a vad megfelelő téli takarmányozásával meg lehetne akadályozni.

Jelentős változást eredményezett a kisparaszti gazdálkodás megszűnése, a termelészövetkezeti gazdálkodás beindulása és ezzel egyidőben a vegyszerek, műtrágyák, nehéz gépes termelés megkezdése.

A Jósvalói és Aggtelek községek vízhálózatának kiépítése, a fejlődő idegenforgalom miatt is mind nagyobb szennyviztermelése, a szennyvizkezelés hiánya vagy nem megfelelő volta azt eredményezi, hogy a vegyszeres és fekáliás szennyvizek tisztítás nélkül vagy gyenge mechanikai tisztítás után a karsztba kerül, a barlangok élővilágát veszélyezteti, majd ismét felszínre kerülve fertőzi tovább a patakok vizét és élővilágát.

Megfelelő vizsgálat a biológiai egyensulyra, az arra közvetlenül ható tényezőkre, a biológiai egyensuly megbomlására nem folyt, azonban annak mielőbbi elvégzése javasolt, hogy védelem szempontjából szükséges intézkedéseket megtehessek.

2.2 Természeti értékek

2.21. Földtani alakulatok

Az Aggteleki hegység karrmezőin egészen sajátos felszíni mikromorfológiai alakult ki, amely részben biogenetikus formaelemeket mutat. A karsztformák komplex, részben antropogén tájéталakító hatásokat tükröznek. Szépen fejlett gyökérkarrok különállóan, de együttes előfordulásban is tanulmányozhatók a gravitációs, egőbarázdás karrokkal. Mindez azt bizonyítja, hogy a mai kopár karsztfelszínnek nemrég még erdőtakaróval voltak fedve, s a talajborította kőzet karsztos lepusztulásában különös szerepet játszottak a növényi gyökérmedvek, s a talajbeli mikroflóra által indukált kémiai folyamatok. Alig van az Aggtelekin kívül olyan karrmező Európában, amelyikben a degradáció előtti és a degradáció utáni karsztfázisok történései a formakincsekből ilyen kifejezően tükröződnének. Az Aggteleki karsztvidéket felépítő mezozóos /főleg triász-kori/ mészkövek a kőzettéválás óta több intenzív karsztosodási fázison is áttestek, s ezeknek az egymástól távoli időszakoknak a formabélyegeit a jelenlegi karsztos formakincs komplexen összegezi. Különösen a földtörténeti krétaidőszak első felének trópusi klimájú karsztos degradációja, továbbá a harmadkor végének szubtrópusi -mediterrán lepusztulási szakaszai, s végül a negyedkori /főleg pleisztocén/ eróziós ciklusok vésték az Aggteleki karsztra a legmaradandóbb formabélyeget. A kréta-időszakban már tipikus trópusi morfológiával /karsztos kuphegyekkel, kisebb toronykarsztokkal/ rendelkező felszínre fiatalabb takaró-üledékek /trópusi terrarossa talajok, harmad- és negyedkori szedimentumok/ települtek, s ezek nagyon jól konzerválták az általuk eltemetett ősi karsztformákat. A lepusztulás során később ezek alól a fedő-szedimentumok alól az őskarsztok jórész exhumálódtak, s a későbbi karsztosodási periodusokban új formabélyegeket nyertek /pl. a Vörös-tó környéki uvalékban/. Emiatt az Aggteleki karsztok nemzetközi vonatkozásában is iskolapéldái lehetnek a poligenetikus karsztfelődésnek.

A TK területén több zombolyt, aknabarlangot ismerünk. Ezek a jósvafői Nagyoldal tetején lévő, még kellően fel nem kutatott Nagyoldali-zomboly, a Kopolya völgy végében lévő, mintegy 45 m mélységig átkutatott Kopolya-zomboly. Bódvaszilás község határában az országhatár közelében a 245 m mélységig feltárt Vecsehbükki zomboly, mely hazánk egyik legmélyebb aknabarlangja és ennek közelében lévő mintegy 100 m mélységig átkutatott Almási-zomboly.

Ismert barlangrendszerek közül az Aggtelek-jósvafői Baradla Cseppkőbarlang mintegy 25 km hosszúságú járatrendszerével a legrégbben ismert barlang. Négy bejárata van. Szlovák területen a Domica, Aggteleken a természetes, már az ősember által is ismert bejárat, a Vörös-tói és a jósvafői mesterséges bejárat. *
A Baradla-barlang alatt két, egymástól független ^{alsó} barlang húzódik. Az egyik, amelynek járatait a kutatók részben feltárták az Óriások-farma nagy víznyelőjétől a jósva-forrásig húzódó árvizi barlangjárat kevés vízfolyással. A másik alsó barlang Aggtelek vidékéről indul, s a Baradlának azokat a vizeit szállítja, amelyek az Aggteleki bejárat és a jósvafői Óriás-termi víznyelő közötti barlangszakasz kisebb víznyelőin folynak el. Ebben a második barlangrendszerben bővizű, állandó patak folyik, a barlang időszakos árvizeti csak több napos késleltetéssel jelzi. A két alsó barlangi folyosó a jósva-forrásnál találkozik. A kutatási és feltárási munkák még folynak az alsó barlangban.

Béke-barlang eddigi ismereteink szerint a Baradlától teljesen különálló barlangrendszer, azzal összeköttetésben nincs. Ugyanígy Aggtelek-jósvafői cseppkőbarlang, mint a Baradla. A Felfedezői bejárat és a Főági mesterséges bejárat Aggtelek község határában van, míg a szanatóriumi mesterséges bejárat jósvafőn, a Kőhorog-oldalon nyílik. Eddig felmért járatainak hossza 8893 méter?

A Borsodi Szénbányák Igazgatóságának üzemeltetésében a jósvafői oldalon kizárólagosan nyári időszakban földalatti szanatórium működik asztmások, allergiások és légúti megbetegedésben szenvedő bányászok részére.

7 turnusban összesen 350 beteg gyógyítása lehetséges így évente. A barlang páratelt levegője és gombaflórája kiválóan alkalmas földalatti gyógyszanatórium kialakítására, helyi, területi adottságai is megvannak, hogy az NSZK-beli Klutert barlangvároshoz hasonló földalatti szanatóriumot lehessen létesíteni. Természetesen ennek megvalósítása a föld feletti létesítmények bővítését is szükségessé teszi. !

Szabadság-barlang, Égerszög határában a Pitics-hegy "Dásztöbör" nevű viznyelőjéből nyílik. Ez az Aggteleki hegység harmadik önálló barlangrendszere. Járatainak ismert hosszúsága eddig 2717 m. Cseppkőképződményei főleg sztalaktitok és különösen az ág felső szakaszában borsószerű bekérgezések. Elsősorban ezek a nagy mennyiségben és rendkívüli formagazdagságban kifejlődött borsószerű cseppkövek nyújtanak a barlangnak sajátosságos, érdekes jelleget.

Vass Imre-cseppkőbarlang Jósvafő. Teljesen különálló, ismeretlen rendszer volt, amely semmiféle kapcsolatban nem áll a hegység már tárgyalt barlangjaival. Barlangfolyósói valószínűleg cseh-szlovákiai terület alá nyulnak, ezek a szakaszok azonban még ismeretlenek. Az eddig feltárt barlangszakasz mintegy 1000m hosszúságú. Kossuth-barlang Jósvafő. Eddig feltárt barlangszakasz kb 600 méter. A barlangrendszer elméletileg kimutatott, jelentős szakaszaiban azonban a mai napig sem sikerült lejutni. A Kossuth barlang eddig megismert részeinek folyósói teljesen különböznek az eróziós karszbarlangok folyósóinak jellegétől. Itt a vízjárat tektonikus közethasadékok irányát követi.

.. Meteor-barlang Bódvaszilás község határában a Szabó-pallagra vezető szekérutttól keletre 420 m tengerszint feletti magasságban fekszik. .. az un. Titánok csarnoka mintegy 100 méteres hosszúságával Magyarország egyik legnagyobb barlangterme. .. barlangrendszer további részeinek feltárása dolgoznak a kutatók. Fentiekén kívül több kisebb barlang ismert.

.. folyó kutatások eredményeként még további barlangrendszerek feltárásával is számolni kell.

2.22 Vizek

A 2.13 pontnál említettük, hogy a terület jellemzői az óriási karsztforrások és bővizű patakok.

A karsztforrások közül legjelentősebbek:

Jósva forrás, mely kis vízállás idején is másodpercenként mintegy 250 liter vizet hoz a felszínre.

Babot-kut, melyre telepített vízmű Aggtelek és Jósvafő községek vízellátásának biztosításán felül jelentős tartalékkal rendelkezik és további községek ivóvízellátását tudná biztosítani.

Pasnyag-forrás, melyet Bodvaszilas község vízellátásának biztosítására vett számba Bodvaszilas község összevont rendezési terve.

Vecsem forrás és az időszakos működésű Lófej-forrás.

Komlós forrás Jósvafő községben.

Szubtermális források:

Lótusz-forrás 26-28 C°

Rongyos-kut és a két Tapolca forrás 16-18 C° vízzel.

Negatív források, víznyelők között legnagyobbak

a Baradla vízrendszerében az Acheron-nyelő, a Bába-lyuk, a Zombor-lyuk, a Ravasz-lyuk, *és Gesai-tó*

A Béke-barlang nyelői közül a Nagyvölgyi-víznyelő, valamint a Bibic-töbör.

Tavak:

Az Aggteleki káposztáskerti karszt-tó. Vizét és medrét a község Libái és kacsái szennyezik. Környezeti adottságai miatt bemutatható állapotban kell hozni.

Az Aggteleki Vörös-tó. Ugyancsak karszt-tó. A disznóskonda kihajtásának megszüntetésével környéke természetes úton kezd rendeződni.

Mesterséges tavak:

Jósvafőn a Tengerszem-tó. Feliszaposodott meder, megrongálódott zárógát. Rendbehozatal szükséges, mivel további fenntartása környezeti adottsága, tájésztétikai szempontból egyaránt kívánatos.

Szögliget, Hénesvölgyi-tó. Az Erdőgazdaság építette a zárógátat és hozta létre a tavat. Jelenleg elhanyagolt állapotban van a tómeder, befolyási oldalon feliszapolódott.

Rendbehozatal szükséges, mivel a természetes körülmények közötti pisztrángtenyésztés génkészletét őrzi, de további fenntartása kívánatos környezeti helyzete, tájesztétikai szempontból is.

Jelentősebb patakok:

Jósva-patak

Ménespatak

Tohonya-patak

Kopolya-patak

Hideg-patak

Vecsem-patak

Pasnyag-patak

Kecső-patak, mely Szlovák területről indul

Rét-patak

Telekes-patak,

Kecskekut-patak

A forrás kataszter összeállítását megkezdjük és az 1980 végére elkészül a VITUKI karsztkutató állomás közreműködésével.

2.23 Növények, növénytársulások, növénytelepitések

A TK legnevezetesebb endemikus növénye a kizárólag a tornanádaskai alsó-hegy mészkősziklagyepében élő tornai vértő /*Onosma tornensis*/, továbbá a hegyi ternyének a TK területéről ismert ritka alfaja /*Alyssum montanum* ssp. *brymii*/. Növényritkaság a sziklai szeder /*Rubus saxatilis*/. A Kárpátok gazdag mészfőrájának hatását tükrözi a felvidéki kökőrcsin /*Pulsatilla slavica*/ és ennek a leánykökőrcsinnek alkotott természetes kereszteződése /*P.holubiana* = *P.Slavica* x *gradis*/, a nagyfészkü hangyafészkü hangyabogáncs /*Jurinea mollis* ssp. *macrocalathia*/ és az osztrák sárkányfű /*Dracocephalum austriacum*/. E fajok az északi mészkősziklagyepék /*Festucetum glaucae*, *Seclerietum heuflerianae*/ lakói, amelyekhez itt és a tetőkön, sziklapárányokon kiterjedt lejtősztyeppréteken /*Festucetum rupicolae caricetosum humilis*/ további növényritkaságként a magyar és tarka nyulfarkfű /*Sesleria heufleriana*, *S.varia*/, a sziklai borkóró /*Thalictrum foeditum*/, a fűrtös kötőrőfű /*Saxifraga aizoon* /, a kővirózsa fajok /*Sempervivum marmoreum*, *S.hirtum* ssp. *glabrescens*/, a sárga daravirág /*Draba lasiocarpa*/, a fehér csüdfű /*Astragalus vesicarius* ssp. *albidus*/, a szürke harangosillag /*Asyneuma c. nescens* /,

a borzas vértő /*Onosma visianii*/, a prémes tárnics /*Gentianella ciliata*/, a szőke oroszlánfog /*Leontodon indanus*/, a berki habszegfű /*Silene italiaca* ssp. *nemoralis*/, a pillás zanót /*Chamaecytisus siliatus*/, a korai szegfű /*Dianthus plumarius* ssp. *praecox*/ és még sok más fontos faj járul. Montán faj a cserestölgyesekben a keskenylevelű tüdőfű /*Pulmonaria augustifolia*/, a magasabb hegytetőkön északi lejtők gyertyános tölgyeseiben a kakasmandikó /*Erythronium dens-canis*/ . Az erdőtársulásokat, azok cserje és gyepszintjét a 2.14 pontban ismertettük részletesen. A TK területén a tornanádaskai kastélyhoz tartozó arborétum hazánk egyetlen karszt területen lévő arborétuma, ahová még a termőföldt is a Bácskából hozták és sok értékes ritka faj, ma már idős, alkimatizálódott példányaival érdemel különöse figyelmet. A területről a növénykatasztert is tartalmazó térképet kell készíteni részletes kezelési és védelmi utasítással együtt, hogy a kiöregedő ritkaságok pótlása időben biztosítva legyen és az arborétum fenntartása, fejlesztése meghatározott terv szerint történjen.

2.24 Állatfajok

Mint azt a 2.15 pontnál jeleztük, a gerinctelen állatok között sok a ritka vagy veszélyeztetett faj. A rovarok között a fűrészlábu szöcske /*Saga pedo*/ posztglaciális sztyepreliktum faj. Lepkefajok közül jellemző néhány száraz-magashegységi /Xeromontán/ jellegű bagolylepkefaj: *Euxoa birivia*, *Ochropleura musiva*. Szibériai faunakörhöz tartozó lepkefaj: *Apamea rubriena*, /*Chersotis cuprea*, *Photodes Captiuneula*, *Aricia Artexerxes*, *Brenthis ino*.

A Bükk hegységből is ismertek és a két terület faunatorténeti összefüggését bizonyítják az alábbi sajátos alfajok:

Aricia artaxerxes issekutzi, *Maculinea aleon curiosa*, *Mellicta britormartis confulgens*, *Melitaea phosbe kovacsi*.

Kárpáti hatásra utaló szerecsenlepkék: *Erebia medeusa* és *E. Aethiops*, cincérek: *Rosalia alpina*, *Toxotus cursor*, *Monochamus sartor* és csigák: *Bielzia coerulescens*.

Az egyenletes hőmérsékletű karsztforrásban számos reliktum faj él. A magyar források sige /*Sedleriana pannonica*/ számos forrásban tömeges.

Az édesvizi faunában megtaláljuk a kárpáti jellegű *Drusus trifidus* tegzes fajt, mely hazánkban egyedül ezen a területen fordul elő.

Az állandó barlanglakó állatok közül legismertebb az aggteleki vakrák /*Niphargus Aggtelekiensis* Dudich/, a magyar vakfutrinka /*Duvalius hungaricus*/ és a szálfarku izeltlábu /*Koenenia vagvoelgyii*/ Madárvilágában számos ritka, vagy ritkábban előforduló fajt találhatunk: fekete gólya /*Ciconia nigra*/, parlagi sas /*Aquila heliaca*/, cs: ászármadár /*Tetrastes bonasia*/, füles kuvik /*Otus scops*/ uhu /*Bubo bubo*/, bajszos sármány /*Emberiza cia*/ hegyi billegető /*Motacilla cinerea*/.

Védett emlősök közül megtalálható: vadmacska /*Felis silvestris*/, nyest /*Martes foina*/, nyuszt /*Martes martes*/, mogyót /*Mustela nivalis*/, borz /*Meles meles*/ és a denevérek több ritka faja.

2.3. Kulturtörténeti értékek

2.31. Régészeti lelőhelyek

A Miskolci Herman Ottó Múzeum közlése szerint:

Aggtelek, Baradla-barlang. Neolitikum eszközei az ujkőkori ember tanyahelye, tüzhelye, cölöpépitményének nyomai, kora vaskori kerámiaanyag.

Bódvarákó-Dobó-dél őskori leletanyag

Bódvaszilas-Acskóforrás őskor, pattintott kőeszközök

Bódvaszilas-Alsóforrás bronzkori leletanyag

Ez melyik forrás alatt?

Imola-Tóberke vaskohó, középkor

Jósvafő-Hutarét vaskohó, középkor

-Nagyoldal- csontváz ismeretlen kor?

-Szelcepuszta ujkőkori, római kori barbár, középkor

Martonyi-Barlang ujkőkori

- Kolostor középkor

Szalonna-határa őskori leletek

Telekesvölgy, ördögát barlang ujkőkori-késővaskori

Szögliget határa őskori

Ménészvölgytől északra őskori

Szádvár középkor

Szinpetri-Andráshegy koravaskori /kijaticse kultúra/

Tornakápolna-Partoldal vassalak

Trizs-Hidegforrás-völgy kohó

Alapos régészeti kutatás területünk egyetlen vármaradványát sem tárta fel. Így legtöbbjük történetét, keletkezésük sorát mai napig sem ismerjük.

Ilyen ismeretlen koru földvárak:

Imola- Tóberke Bak bány vára

Ággtelék, Kardos tó feletti földvár

Szadvárral szemközti Óvár csucsán lévő földvár.

2.32. Történelmi, kulturtörténelmi emlékhelyek

Történelmi emlékhely Derenk romközség. Középkori, utóbb elnéptelenedett település a Szadvár közelében. A szadvári uradalom ujkori birtokosai, az Eszterházyak, 1700 körül lengyel parasztokat telepítettek ide, akik 1942-ig éltek itt. Ma egy halott község romjai tárulnak itt elénk. Az egykor 110 házból álló kis községet a Horthy-rendszer utolsó éveiben az összefüggő vadászterület kialakítása érdekében lerombolták és a száznál több családot más tájakra telepítettek.

2.33 Kulturtörténelmi emlékek

Kulturtörténelmi emlékek nincsenek. ?

2.34 Néprajzi értékek, emlékek.

Erre vonatkozó néprajzi kutatási anyaggal, tanulmányokkal nem rendelkezünk, jellegzetes néprajzi értékekről, emlékekről adatunk nincs. A Herman Ottó muzeum néprajzi osztályától az erre vonatkozó adatbeszerzést az 1980. év folyamán végezzük el.

2.35 Népi építészet emlékei, értékei

Ósvafő, Ady Endre u.l.sz. Pajta, csür. Az egykori csürös gazdálkodás jelentős példája. A szomszédos telkek /3; 5; hsz/ hasonló jellegű gazdasági épületeivel felüképi-utcaképi jelentőségű.
Ósvafő, református temető. A temető ^{fejlet} ~~fejlet~~ a Borsod-Gömör vidéki református temetkezésre utaló nagyobb méretű faragott emlékek.

- Jósvafő, Dózsa György u. 5. Lakóház a XIX.sz. első feléből kemencével, szabadkéménnyel.
- Dózsa György u. 6. Lakóház, eredetileg vizimalom, majd izr. imaház volt, diszes homlokfallal
- Dózsa György u.8. Lakóház, pajtacsür. Az egész lakótelek településtörténeti szempontból jelentős.
- Petőfi S.u.15. Lakóház, népi, B.1897 L évszámmal és kezdőbetűvel.
- Petőfi S.u.27. Épült 1860 körül, műemlékjellegű.
- ~~Petőfi S.u.28. Épült 1884. Műemlékjellegű *~~
- Petőfi S.u.30. Épült 1880 körül. Műemlékjellegű.
- ~~Petőfi S.u.41. Népi diszes, vakolt homlokzatu lakóház, 1863 évszámmal. Az épület-együttes műemlékjellegű.*~~
- Petőfi S.u.51. Épült 1885 Műemlékjellegű.
- Petőfi Su.54. Épült 1865. Műemlék
- Rákóczi u.1. Épült 1866. Műemlék.
- Rákóczi u. 2. Egykori kisnemes telek, udvarház. Épült 1866. Műemlék *
- Rákóczi u.9. Épült 1883. Műemlékjellegű.
- Táncsics u. 2. Épült 1909. Gazdag, vakolt kváderézéssel. Műemlékjellegű.
- Táncsics u. 3. Épült 1878. K.j.betűk. Gazdag vakolt-diszes homlokzat, két szellőzőnyílással. Műemlék jellegű. *
- 2.36 Műemlékek, történeti értékű épületek, épület-együttesek.
Szögliget, Szádvár romjai. XV.század.
Tornanádaskő, volt Hadik-kastély, ma Gyógypedagógiai Intézet.
Valószínűleg középkori eredetű, barokk stílusban átépítve, XVIII és XIX. sz-i szárnyakkal.
- Martonyi Háromhegyi pálostemplom és kolostorrom. Gótikus 1347-ből. Rombaült XVI.század végén.

Jósvafő: Későbarokk jellegű református templom, mely mai alakjában a XVIII században alakult ki, a XIX.sz. közepén épült harangtorony, a templom mellett évszázados hársfa, mely egykor a szégyenfa szerepét töltötte be, a megye egyik legszebb műemlék együttese.

Aggtelek: Református templom és harangtorony XVIII.század.

2.4 Tájképi értékek

Az Aggteleki Karszt változatos felszíni formái magasfoku esztétikai élményt nyújtanak.

A töbrös, dolinás karsztfennsík, a karrmezők, a karszttavak a mélyre vágódott keskeny völgyek bővizű forrásokkal és patakokkal, a cseppkőbarlangok cseppkőcsodáikkal olyan tájképi értéket adnak, melyekhez hasonlót viszonylag ilyen kis területre összezsúfolva kevés helyen találunk.

Kiemelkedő tájképi értéként kell említeni:

- 1., Aggteleki karszt-tó és a fölötte kiemelkedő Tó-hegy, mely mint karrmező egészen különleges formakincsrel rendelkezik
- 2., Aggtelek határában lévő Vörös-tó a mellette lévő karsztos kuphegyekkel az un. Medve sziklákkal. *hegyet nevezni azért tölts!*
- 3., A Jósvafői Tengerszem-tó, amely mesterséges tó ugyan, de a körülvevő erdős, szűk völgygel együtt kiemelkedő tájképi érték.
- 4., A Lófej völgy periodusosan működő forrásával
- 5., A Ménes völgy bővizű patakjával és mesterséges tavával
- 6., A Hidegpatak völgye, mely a környék egyik legszebb szurdokvölgye.
- 7., A Szád vár, mely kiemelkedő sziklaormon áll és ahonnan tág kilátás nyílik a Ménes-völgyre.
- 8., Bodvaszilas, Szabó pallag a karszt fennsík jellegzetes példája
- 9., Tornanádaska kastély és arborétum.
10. Martonyi, Szár-hegy fennsík körpanorámával, nyergében meghuzódó, sajátos hangulatu kolostorrommal.
11. A Jósva-völgy bővizű patakjával és keskeny völgyben

a régi, hegyvidéki paraszti gazdálkodásra jellemző kisparcellás műveléssel "nadrágszija" parcelláival.

12. Perkupa, Telekes-völgy különleges szépségű szurdokvölgy, érdekes ördögátjával, kerengőjével és barlangjával.

2.5 Műszaki állomány

2.51 Területfelhasználás

A TK területe 19595,3 ha

Ebből	belterület	146,5 ha
	szántó	1583,4 ha
	rét	547,7 ha
	szőlő	60,0 ha
	gyümölcsös	82,2 ha
	legelő	1883,6 ha
	erdő	14786,0 ha
	mű.alól kivett	304,8 ha
	zártkert	<u>201,1 ha</u>
	ÖSSZESEN:	19595,3 ha

A belterületből 94,0 ha Aggtelek község teljes belterülete, 39,5 ha Jósvaló község teljes belterülete, 13,0 ha pedig Tornanádaska község belterületéből a kastély és a kastélykert területe.

2.52 Közlekedés, forgalom

2.521 Közlekedési ágazatok jellemzői

Utak a 27 sz. ut /Tornanádaska határátkelő-Szögliget elágazás-Edelény-Sajószentpéter/ a 2603 sz. ut /Szögliget elágazás-Aggtelek-Felsőnyárád, a 2605 számú uton Kazincbarcika és a 26. sz. uton Sajószentpéter/, a 2611 sz. ut /Perkupa-Egerszög/, a 26113 sz. ut /Szinpteri-Tornakápolna/, a 26114 sz. ut /Szin-Szelcepuszta/, a 26115 sz. ut /Szögligeti elágazás-Szögliget község/.

Vasutvonal: Miskolc-Tornanádaska mellékvonal. Közlekedik személyszállító 5 vonat/pár minden nap, 3 további vonat/pár időszakos korlátozással /csak munkanapokon, illetve csak idegenforgalmi szezonban munkaszünetes napokon/. A közutak állapota jó, folyamatos karbantartás történik.

2.522 Általános forgalom jellemzése

A közutakon a teherforgalom csekély. Ipari üzemek a Tájvédelmi Körzet területén és a közvetlenül kapcsolódó területen nincsenek, a működő Esztramosi kőbánya kitermelt anyagának elszállítása pedig vasuton történik.

A forgalom jellemzője az autóbusz forgalom, mely Aggtelek-Jósvafő vasutállomás és Aggtelek Cseppkő-szálló között napi 12 autóbuszpár, Aggtelek-Kazincbarcika között műszakváltásokhoz napi 3 autóbuszpár, Jósvafő-Ormosbánya-Kazincbarcika vonalon ugyancsak műszakváltásokhoz napi 3 autóbuszpár, Aggtelek-Putnok-Ózd vonalon műszakváltásokhoz napi 3 autóbuszpár, Miskolc-Kazincbarcika-Aggtelek vonalon napi 1 autóbuszpár, Budapest-Kazincbarcika-Aggtelek-Jósvafő vonalon napi 1 autóbuszpár közlekedik.

A TSz-ek gépei viszonylag rövid utazakason közlekednek, a közúti forgalomra gyakorolt lassító hatásuk nem jelentős. Nem idegenforgalmi szezonban és munkanapokon a személygépkocsi forgalom sem jelentős.

Idegenforgalmi szezonban hétvégeken nő meg jelentősen a forgalom. Szombat és vasárnapi napokon átlag 30 db.

különjáratu autóbusz és 1000 db személygépkocsi forgalom-növekedéssel lehet számolni naponta, mely főként a Miskolc-Kazincbarcika-Aggteleki utvonatra nehezedik.

2.523 Természetvédelmi célú forgalom jellemzői

A védett terület megközelítése tömegközlekedési eszközön a 2.521 pontban jelzett 5 személyszállító vonattal közelelhető meg Miskolcra Jósvafő-Aggtelek vasutállomásig 50 km, onnan valamennyi vonathoz csatlakozó autóbusszal 12 km Jósvafő, illetve 18 km Aggtelek község. A vonat Tornanádaska állomásig közlekedik, melynek Miskolctól való távolsága 60 km. Miskolcra közvetlen autóbusz is indul Aggtelekre d.e. 9.20-kor. Aggtelekre érkezik 11.00-kor. Vissza indul Miskolcra 15.50-kor. Miskolcra érkezik 17.30-kor. Miskolc-Aggtelek távolság 50 km, Kazincbarcika át. Ez az autóbusz egynapos kirándulóforgalom lebonyolítására alkalmatlan az érkezés és a vissza-indulás közötti rövid idő miatt.

Ugyanez a helyzet a Budapestről Aggteleken át Jósvalfőig közlekedő autóbusszal is, amely Jósvalfőre 12.00-kor érkezik és 14.30-kor már indul vissza Budapestre.

Mivel mindkét idegenforgalmi központi területen, Jósvalfőn és Aggteleken a szálláshelyek száma erősen behatárolt, tömegközlekedési járművekkel való megközelítése rossz /pl. Miskolcraól vasuton és autóbusszal való utazás esetén 2 óra 30 perc szükséges az Aggteleki barlang bejárat eléréséhez, így az idegenforgalom fellendítése csakis az annak igényéhez alkalmazkodó és megfelelő számú tömegközlekedési jármű beállításával lehetséges.

A látogatók száma a kiadott barlangbelépő jegyek szerint Aggteleken évi 250.000, Jósvalfőn évi 40.000 fő.

2.53 Közművek, energiaforrások

2.531 Ivóvizellátás

A területen vezetékes ivóvizellátás csak Jósvalfőn és Aggteleken van az Aggteleki Babot-kutra települt vízműről, melynek vizét magasnyomású vezetékhez juttatják át Aggtelekre a község vizellátása érdekében. A többi községben ásott, vagy furt kutról nyerik a vizet, melyek közül legtöbb ivásra alkalmatlan vizet ad.

Egyéni vízhálózata van Szelcepusztán az erdészeti épületegyüttesnek. A forrás, mely a vízhálózat ellátását biztosítja, kishozamu és nem ad megfelelő mennyiségű vizet a telep ellátására, így az erdészet az üdülőépület folyamatos üzemeltetését megszüntette és azt csak ún. kulcsos-ház jelleggel hasznosítja.

Ugyancsak egyéni vizellátó hálózata van a Határórség épületegyüttesének, a VITUKI állomásnak Jósvalfőn, valamint a Gyógypedagógiai Intézet Tornaádaskán. A jósvalfői vízmű vízhozama lényegesen nagyobb, mint jelenlegi leterhelése, így több község vizigényét is ki tudná elégíteni.

A Tájvédelmi Közet területén lévő erdészeti épületek vizellátása nem megoldott. A Haragistyai erdészház, a Derenki erdészház és a Kutfej erdészház a viszonylag közeli forrásokból hordott vízzel biztosítja vízszükségletét.

Ezt megrendel mint erdészházat.

2.532 Szennyvízelvezetés és kezelés

A terület idegenforgalmi fejlesztésének legfőbb akadálya a szennyvízkezelés megoldásának hiánya. Aggtelek község szennyvízkezelési berendezése a keletkezett szennyvizet részben tudja fogadni és jelenlegi megoldásában a tisztított szennyvizet a Bába-lyuk víznyelőbe engedi és innen a Baradla-barlangba, a barlangjáraton keresztül a jósvafői Tengerszem tóba és a Jósva-patakba távozik. A község nem tisztított szennyvize a barlangi víznyelőkön keresztül ugyancsak a barlangon át Jósfafőnél jelentkezik. Ez a Baradla alsó barlangok teljes elszennyesedéséhez, tönkretételéhez vezet.

*Neg most /
Lm
84.08.06.*

Jósfafő községben a Tengerszem szálló fekáliás és vegyszeres szennyvizére készült mechanikus tisztítóberendezés ugyancsak nem működik, a keletkezett szennyviz a karsztba távozik és szennyezi a barlangok, patakok, források vizét. Sem Aggteleken, sem Jósfafőn a község szennyvízkezelése nem megoldott, vízzáró szigetelés nélküli ürgödrös árnyékszék van minden épületnél. Vegyszeres mosogató és mosóvizeket az udvarra öntik, vagy Jósfafőn a ház előtt elfolyó patakba.

Külterületen a Haragistyai erdészháznál ürgödrös árnyékszék, Derenken ürgödrös árnyékszék sincs, Vidomájpusztai épületeknél ürgödrös árnyékszék, Szabó-pallagi vadászháznál ürgödrös árnyékszék, Szelcepusztán szennyvízgyűjtő medence, Jósfafői VITUKI kutatóállomásnál szennyvízgyűjtő medence, Határórség épületénél Szögligeten a Ménespatak mellett szennyvízgyűjtő medence, Szöllőssardó határában szennyvízgyűjtő medence a KISZ tábornál Lászi pusztán.

2.533 Felszíni vizek elvezetése

A csapadékvizek elvezetési rendszerének kidolgozása, megoldása a szennyvízkezelés megoldásával azonos fontossággal bír. A csapadékvizek, belvizek által a gazdasági udvarokról kimosott trágyalé, a vízzel megtelő és kiöntött ürgödrös árnyékszékek szennye az ut melletti nyílt lefolyóúton át a víznyelőbe jutnak és fekáliás szennyezést okoznak. Jelenleg sem Aggtelek, sem Jósfafő községben a csapa-

dékvizek, melyek fekáliás, olajos és vegyszeres szennyezést tartalmaznak, semmiféle kezelési vagy elvezetési rendszerrel nem rendelkeznek, szabadon folynak a víznyelőkön át a barlangrendszerbe, a karsztba.

Mivel a csapadékvizek a víznyelőkön keresztül a barlangrendszerbe kerülnek és a Jósvafői oldalon a Jósva forrás mellett kerülnek ismét felszínre, a jósvafői Tengersizem-Tó Záportározó szerepét töltené be, azonban jelenlegi majdnem teljes feliszapolódottsága mellett, rossz állapotú gátjával ezen szerepének egyre kevésbé felel meg, ezért Jósva községnek a gát alatti települését egy az 1979. januárjában bekövetkezett barlangi árvizhez hasonló méretű árviz elsodorná. A tó-meder iszaptalanítása, a gát kijavitása ezért ugyancsak fontos afeladat.

2.534 Energiaforrások és ellátóhálózatok

Az elektromos energiaellátás az ÉMÁSZ. Kazincbarcikai Üzemigazgatóság kezelésében lévő légvezetékes közép feszültségű vezetékrendszerrel történik primer oldalon, míg szekunder oldalon A oszlopon elhelyezett oszloptranzformátortól ugyancsak légvezetékes rendszerű megoldással.

2.535 Természetvédelmi létesítmények közmű-ellátása

Az Aggteleki TK területén természetvédelmi létesítményeink ezi-dőszerint nincsenek.

2.54 Épületek

Az épületkataszter készítését megkezdjük. Befejezése 1980. június 30-ig biztosított.

2.541 Lakóépületek

I. Aggtelek község határában:

a., Haragistyai erdészlakás. Több mint 12 éve lakatlan, leromlott állapotú. Mivel a haragistyai terület a bioszféra rezervátum egyik központi kutatási területe, kutatók elhelyezése céljából helyreállítása javasolt. Lakatlan melléképületei megbontott, rongált állapotúak. Anyaguk a helyreállításnál hasznosíthatók.

b., Almásvölgyi erdészlakás. Több mint 100 éves épület.
Az erdőgazdaság a leromlott állapot helyreállítása, az állagmegóvási munka elvégzése érdekében bérlet útján hasznosítja.
Melléképületei: Rossz állapotúak, de használhatók.

II. Szin község határában:

a., Szelcepusztai kettős erdészlakás. Új építésű. Rendeltetés-
szerűen hasznosítva.

III. Szögliget község határában:

a., Kutfeji erdészlakás. Használaton kívül van. Megfelelő
állapotú. A karbantartási munkák elvégzése után átalakítva
üdülő vagy turistaház céljára hasznosítható.
Melléképületei is megfelelő állapotúak.

b., Derenki volt iskolaépület. Használaton kívül van. Az or-
szágos kék tura utvonalaán fekszik, célszerűen volna haszno-
sítható turistaház céljára. Gyenge állapotú. Környezetét és
környezetének érdekességét Derenk romközség adja.
Melléképületei ugyancsak gyenge állapotúak.

c., Vidomáj tanya épületegyüttes.
Erdészlakásként volt hasznosítva, most már több éve lakatlan.
Állaga megfelelő. Fenntartandó.
Melléképületei megfelelő állapotúak.

IV. Egyéb lakóépületek. Szinpetri, Szin és Szalonna községek
határában a szőlők és gyümölcsösök területén magántulajdonban
lévő és egész éven át használt lakóépületek vannak. Róluk az
épületkatasztert készítjük és 1980 június 30-ig befejezzük.

2.542 Mező és erdőgazdasági üzemi épületek

I. Szin község határában

a., Szelce pusztán fogatgazdasági épületegyüttes.
Gyenge állapotú, helyileg nem odavaló épületek. Bontása,
áthelyezése javasolható.

II. Bódvaszilas határában

a., Fogatgazdasági épületegyüttes.
Megfelelő állapotú épületek. Elhelyezése nem zavaró. Fenntart-
ható.

- b., Szabó-pallagi vadászház.
Megfelelő állapotu. Fenntartandó. 1979.ben renoválták.
- c., Barlangkutatók épülete.
Megfelelő állapotu, Fenntartható.

III. Aggtelek község határában

- a., Nagybarcai TSz gépszin és tároló épület.
Nem tájbailló. A község határában a 2603 ut mellett, a táj-
képet zavaró helyre telepítették. Áttelepitésig legalább
takaró fásítással le kell zárni.

IV. Perkupa község határában.

- a., Telekes-völgyi vadászház.
Időszakos használatu. Fenntartható.

2.543 Vendéglátó épületek, csárdák, turistaházak.

I. Aggtelek község belterületén

- a., Cseppkő Szálló és étterem. Kezelő a Borsodmegyei Vendég-
látóipari Vállalat. Felújításra szorul.
- b., Bisztró épület. Kezelő a Borsod-megyei Vendéglátóipari
Vállalat. Az engedély nélküli hátsó hozzáépítés lebontását
elrendelő határozat végrehajtása esetén tájbeillő.
- c., Barlangszálló. Kezelő a Borsod-megyei Idegenforgalmi Vállalat.
Állapota jó. Tájbailló.
- d., Camping. Ugy a faházak, mint a sátras rész kialakítása jó.
- e., ÁFÉSZ étterem és bisztró. Kezelő Bodvaszilas és vidéke ÁFÉSZ.
Jó állapotu, tájbailló épület.

II. Jósvaló község területén

- a., Tengerszem Szálló és Étterem kezelő: Borsod-megyei Vedég-
látóipari Vállalat. Bővítés alatt álló. Jó állapotu, tájba-
illó épületegyüttes.
- b., ÁFÉSZ étterem és bisztró. Kezelő a Bódvaszilas és Vidéke ÁFÉSZ.
Jó állapotu. Tájbailleszkedése elfogadható.

III. Szin község külterületén:

- a., Szelcepusztai I. és II. számú üdülőépület. Mindkettő kezelője
a Borsodi Erdő és Fafeldolgozó Gazdaság Miskolc. Jó állapotu,
tájbailló épületek. A BÉFAG hasznosítja.

IV. Eggerszög község külterületén a ^Rész töbörben az ormosbányai

Szénbányák Üdülője. Többszöri bővítéssel külsőleg elrontott épület. Egységes szerkezetű foglalandó.

2.544 Kulturális és vallási célu épületek

I. Aggtelek község belterületén:

- a., Református templom és különálló harangtorony. XVIII. század építészeti stílusában épület.
- b., Katolikus kápolna. Új építésű, stílustalan, de tájbaillő.
- c., Temető. A régi kopjafás temető helyett egyre inkább a síremlékes rész dominál. A lecserélt kopjafák megőrzése, bemutatásra alkalmas helyen történő elhelyezése érdekében úgy a Tanácossal, mint a református lelkésszel közös programot dolgozunk ki.
- d., Kulturház. Régi stílusú és új épület kombinációja. Jobb építészeti megoldás is elképzelhető lett volna.

II. Jósvafő község belterületén

- a. Református templom. Későbarokk jellegű. Műemlék.
- b. Temető. Régi kopjafás temetőrésszel, melynek megőrzése a TK. érdeke is.
- c. Kulturház. Tájbaillő. Kihasztnátlan.

2.545 Egyéb épületek

I. Jósvafő község határában.

- a. VITUKI kutatóállomás, Tohonyavölgy. Jó állapotú, tájbaillő-épületegyüttes.
- b. Tanácsi kirendeltség épülete. Jó állapotú, de tájképromboló lapostetejű kockaépület. Lebontása javasolható.

II. Aggtelek község belterületén.

- a. Postaépület. Annak ellenére, hogy Aggtelek beépítési formájában jellegtelen, ez az épületforma mégis idegen. átalakítandó.

2.546 Természetvédelmi rendeltetésű házak

Nincsen~~ek~~.

2.55. Műszaki létesítmények.

- 2.551 I. A VITUKI által patakokra, forrásokra telepített mérőházak, gátak és bukók.
- a. Kecső patakra telepített mérőház.
 - b. Kis- és Nagy Tohonya forrásra telepített gát, mérőház, ~~és~~ bukó
 - c. Lófej forrásra telepített gát, mérőház és bukó.
 - d. Komlós forrásra telepített gát, mérőház és bukó.
 - e. Kopolya forrásra telepített gát, mérőház és bukó.
 - f. Bojamér forrásra telepített gát, mérőház és bukó.
 - g. Medvekerti forrásra építés alatt
 - h. Fedor forrásra építés alatt
 - i. Vecsem forrásra telepített gát, mérőház és bukó
 - j. Pasnyag forrásra telepített gát, mérőház és bukó
 - k. Tornanádaskai kastélykert forrásra telepített gát, mérőház és bukó
 - l. Tapolca források mérését szolgáló műszaki létesítmény.
 - m. Teresztenyei Kecskékut völgy gát, mérőház és bukó.
- II. Tengersizem-tó gátja. Erősen megrongált. Helyreállítandó vagy statikai felülvizsgálat alapján sürgősen átépítendő.
- III. Babot-kut vizmű. Jósvaló és Aggtelek községek vizellátását biztosítja. Jó állapotú, megfelelő kialakításu együttes.
- IV. Tohonya völgyi kisvizmű. A Tengersizem szálló vizellátásának biztosítását szolgálja önálló rendszerként. Védőterületének karbantartása, lezárása /kerítés/ nem megfelelő.

2.552 Természetvédelmi rendeltetésű létesítmények

A területen ezidőig ~~ez~~ szerint nincsenek.

2.6 Társadalmi-gazdasági viszonyok.

2.61 Helytörténeti adatok

A területen az újabb kőkor bükki kulturájú emberének eszközei és szinte művelési szépségű, vonaldiszes cserépedények maradványai kerültek elő.

A Telekes-völgyi Ördögát barlangban, valamint a Martonyi vasércbányában feltárt bronzkori leletek bizonyítják, hogy a pilinyi kultúra idején e tájon jelentős fémműves központ alakult ki.

A vaskor elejének népei gyakran földsáncokkal erősítették meg dombtetőre épült telepeiket. ATK. területén számos ilyen őskori földsánc van, de régészeti feltárás még nem tisztázta, hogy azokat mely kor népei építették.

A vaskor elején a vidéket a kiétei kultúra népe lakta.

Gazdag kora vaskori kerámiaanyag került elő az aggteleki Barada barlangban végzett ásatások során, valamint Szinpetri határában a Csapás-tetői barlangban és kora vaskori leleteket találtak a telekess-völgyi Ördögát barlangban is.

A kelta vasbányászatra utaló leletek kerültek elő Szin község határában és a telekes-völgyi Ördögát barlangban. A honfoglalás után a vidéken tovább folyt a vasművesség.

Imola és Trizs határában a régészeti ásatás kis őskohók sorát tárta fel, melyek a X-XII. században működtek.

A Szöllősardói-völgytől északra terjedő területen a XII.sz. végére kialakult a tornai királyi erdőuradalom.

A tatárjárás területünkön is nagy pusztítást okozott. A tatárjárás után Tekus sárosi ispán és családja birtokába került a terület nagy része, így Jósvalő és a Szádvár is.

A vidék fellendülése vonzotta ide a pálos szerzetesrendet is, melynek Tekus fia István nádor unokája Szalonnai István a Martonyi Szár-hegyen 1380-ban kolostort alapított.

A vidék fejlődését a török betörése vetette vissza. A martonyi pálos kolostor 1567-ben már csak üszkös rom volt. A török pusztítása és a belső viszályok állandó harcai miatt több falu elnéptelenedett. A XIX. század első felében a polgári átalakulás ezen a területen az országosnál lassabb ütemű volt.

Az uradalom ipari kisüzemei között említésre méltó a derenki fűrészmalom és a szini furnérüzem. Jellegetes régi kisüzem volt a századforduló idején is még működő jósvalői kapahámor. Mivel az ipar a területen fejletlen volt, a kisipar sem volt számottevő, a háziipari is csak a család szükségletét igyekezett kielégíteni, a mész és szénégetés, valamint az erdei favágás adott kenyeret néhány száz családnak. A űrlést ősidők óta a vizimalmok látták el. Tulajdonképpen fellendülést csak a felszabadulás hozta meg. A mezőgazdaságban megerősödtek a termelőszövetkezetek. Az idegenforgalom megnövekedése és a lakosság részére munkalehetőséget adott.

A borsodi iparvidék, a bányák munkalehetőséget és megélhetést adtak a lakosságnak. Mivel az ipartelepek, bányák a területről kivülesnek, igen nagy az ingázók a községekből elvándorlók száma is.

2.62 Termelési viszonyok

A mezőgazdaság négy termelőszövetkezet irányítása alatt működik, de Aggtelek és Jósvaló határában még jelentős kisparaszti gazdálkodással is találkozunk. Állami mezőgazdasági üzem a területen nincs.

A "Bódvavölgye" MGTSZ területe 1112 ha, melyből 850 ha erdő, a "Dózsa" Egyesült MGTSZ területe 3266 ha, melyből 2006 ha erdő, a "Szabad Föld" MGTSZ területe 240 ha, melyből 200 ha erdő, a "Tókörnýéke" MGTSZ területe 952 ha, melyből 633 ha erdő a Nagybarcai "Bánvölgye" MGTSZ az állami tartalékföldekből Aggtelek területén 466 ha-t használ, melyből 15 ha erdő.

Ipari jellegű melléküzemága a Bódvavölgye MGTSZ-nek van, mely Bódvaszilas község belterületén működik, azonban méreteiben nem jelentős nagyságrendű és csak Bódvaszilas község munkalehetőségére van kihatással. A mezőgazdaságnál elsősorban Aggtelek község határában merül fel probléma, amennyiben a nagyüzemi mezőgazdaságnál alkalmazott vegyszerek és műtrágyák, valamint a fellazított talajok bemosódása víznyelőkön keresztül a barlangokban részben a barlangi faunára van káros, esetlegesen pusztító hatással, részben szennyezi a talajbemosódás révén a barlangokat.

Tárgyalásokat folytattunk a Bánvölgye MGTSZ vezetőivel és megállapodtunk, hogy az ismert barlangi víznyelők közelében termelik meg a község takarmányszükségletét, mivel ez lényegesen kevesebb vegyszer és műtrágya felhasználással jár mint a többi mezőgazdasági termény termesztése. A megállapodás eddig csak szóbelileg történt, de a Tsz ez évben tapasztalatunk szerint ezt betartotta.

Természetrombolással járt az Aggteleki Tájvédelmi Körzet létrehozása előtt végzett meliorációs munkák során készített és értelmetlenül méretezett vízlevezető árokrendszerek kivágása, melynek utólagos, tájbaillő kialakítása már rendkívül nehéz és ezidőszert anyagi bázissal nem is rendelkezik egyik érintett szerv sem ennek a feladatnak elvégzésére.

Az erdőgazdálkodás jelenlegi iránya jelenti a területre nézve a fő veszélyt. Az állami erdők területe 10954 ha, melyből a BEFAG kezelésében 10912 ha van., Tsz kezelésben 3690 ha, Legeltetési bizottság kezelésében 106 ha, magántulajdonban 36 ha erdőterület van.

A területen a természetes felujulás olyan jelentéktelen, hogy a vágásterületek mesterséges felujítása lehetséges csak. A mesterséges felujítás a legnagyobb nehézségbe ütközik részben az abiotikus, részben a biotikus károk miatt, nagyrészt a vadkár következtében, amely ugyan az eddig jól bevált vadkárrelhárító kerítéssel elkerülhető volna, de amelyet takarékosági okokból az erdészeti már nem épít.

Az erdőgazdasági üzemtervek - melynek helytállóságát már az Erdőgazdaság is kétségbe vonta és a MMM-től felülvizsgálatot kért - végrehajtása esetén a további kopárosodás megállapíthatatlan és a fenyőfélék üzemterv szerinti betelepítésével a tájidegen fafajok még nagyobb területeket foglalnának el.

1979. február hóban már kértük a Miskolci Állami Erdőrendezőiséget, hogy az Aggteleki Tájvédelmi Körzet létesítéséről szóló 8/1978. OKTH sz. utasítás 3.sz. melléklete 11. pontja alapján a z erdőgazdasági üzemterveket az erdők kezelési utasításának megfelelően módosítsa. A módosításokat tételen kidolgoztuk az Erdőgazdaság, az erdészeti, az Állami Erdőrendezőiség területileg illetékes felügyelőjével együtt és azt emlékeztető formájában az Állami Erdőrendezőiségnek is átadtuk az átvezetés mielőbbi végrehajtása érdekében.

2.63 Társadalmi viszonyok

Aggtelek község közel 900 lakosu, Jósvafő község közel 600 lakosu kisközség. Mindkét község lakosainak fő megélhetési forrását a közeli ipartelepek /Kazincbarcika LTK, Rudabánya/ és bányák /Feketevölgy, Kurittyán, Ormosbánya/ adják, ennek következtében az ingázás is igen nagy. Mivel mindkét községben a magántulajdonu földterület is jelentős, a lakosok nagy része kétfélek.

Termelőszövetkezeti gazdálkodás és az idegenforgalmi létesítmények jelenleg a munkaerő kisebb hányadának tud munkahelyetőséget adni.

A nagyipar elszívó hatása itt is érezhető, jóllehet az idegenforgalom és a magángazdálkodás miatt lassabb ütemű, mint a környező többi községben /Imola, Tornakápolna, Trizs stb/, de a lélekszám lassan csökkenő tendenciát mutat. A lakosság elsősorú érdeke a terület fejlesztése, a helyi munkahelyetőség bővülése, az idegenforgalom növekedésével a községre gyakorolt anyagi felemelkedési lehetőségek kiaknázása.

Éppen ezért a Tájvédelmi Körzet megalakulásától a helyi lakosság e téren gyors és hathatós eredményeket vár és még ezidőszert bizalommal is van iránta, azonban ezen eredmények eléréséhez jelentős anyagi eszközök szükségesek.

2.64 Természetvédelmi szervezet

A terület kezelését az OKTH Északmagyarországi Felügyelősége az Aggteleki Tájvédelmi Körzet útján látja el.

Az Aggteleki Tájvédelmi Körzet elhelyezése Aggtelek, Kossuth u.25. sz. alatti telken különálló bérelt épületben történt.

A Tájvédelmi Körzet létszáma 2 fő.

Tájvédelmi körzet vezető erdész és mélyépitési technikusai képesítéssel főállású.

Természetvédelmi ór általános iskolai tanár képesítéssel, főállású.

Takarítónő részfoglalkozású, havi 200.- Ft- bérrel.

Időszaki, alkalmi, társadalmi munkás ezidőszert nincs.

2.7. Természet és tájromboló tényezők

2.71 Gazdálkodás

Tájidegen növénykultúrák a mezőgazdasági termelésnél nincsenek.

Az erdőgazdasági mesterséges felújításnál az utóbbi években jelentős területen tájidegen fenyőfélék kerültek felhasználásra.

A Tájvédelmi Körzet létesítését megelőző időkben a fenyőfélék aránya a területen megközelítette a 10 %-ot. A nagyüzemi mezőgazdaság állattartási módja a Tájvédelmi Körzet területét nem érinti. Zárt karámos rendszerű marhatartás, ugyancsak zárt nevelésű sertésartás, hizlalás a területre károsító hatással nincs.

A lakossági állattartás és legeltetés jelentik a nagyobb problémát. A kijelölt községi legelőterületek egy része erozióveszélyes terület, innen a legelők más területre történő áthelyezése hosszabb és megfelelően előkészített tárgyalásokat vesznek igénybe.

Az erdőgazdaság által felhasznált vegyszeres mennyisége nem jelentős, területileg korlátozható. A mezőgazdaság vegyszer felhasználása és műtrágyázása főként Aggtelek területén jelent veszélyt a barlangi állatvilágra nézve. A gödöllői Agrártudományi Egyetem a területen vizsgálatot végez. A vizsgálat eredménye alapján a további teendőkre a programot kidolgozzuk.

2.72 Ipar

A területen ipari tevékenység nem jelentős mértékű. A percupai "Dózsa" MGTSZ dobódeli kőbányája közvetlenül határos a Tájvédelmi Körzet területével. Kisüzemi művelési, zavaró hatása csak tájképi szempontból értékelhető.

Az edelényi községgazdálkodási Vállalat által használt tornanádaskai kőbánya ugyancsak kisüzemi művelésű, a Tájvédelmi Körzet területén van.

Mindkét kőbánya működése a jelenlegi kereten belül fenntartható. A Tájvédelmi Körzettel határos Esztramosi kőbánya működése zaj, környezetszennyezés miatt sem kívánatos, nem beszélve a természeti értékek pusztításáról. Megszüntetése iránt évek óta hiába teszünk lépéseket.

2.74 Építési tevékenység

Külterületen tájidegen megjelenésű épületek felkutatását most végezzük. Tájromboló földművek a melioráció során kivágott árkok Szögliget és Szin község határában találhatóak.

2.75 Energiaellátás

A meglévő és a területet érintő közép és kisfeszültségű légvezetékes rendszert, azok nyiladékait a Tájvédelmi Körzet létesítése előtt létrehozták. Azóta újabb igény nem merült fel. A közép-feszültségű vezeték kábeles megoldása a jelentős többletköltségen kívül és nehezen oldható meg a változatos terep miatt. A vezetékrendszerek felújítása során az ÉMASZ kazincbárcikai üzemigazgatójánál a légvezetékes rendszerek csökkentése, illetve megszüntetése érdekében eljárunk,

amennyiben a többletköltség anyagi kérdésében megegyezésre tudunk jutni.

2.76 Lakó és üdülőterületek

Aggtelek és Jósvafő belterületén található kigróán csunya épületekről a 2.545 pontban már felsorolást adtunk. A személtelhelyezés kérdése Aggteleken egy új szeméttelép kijelölésével és kiépítésével megoldott lenne. A jelenlegi személtelhelyezési terület csak ideiglenes megoldásnak tekinthető. Az új terület kijelölése közigazgatási tárgyalás során megtrörtént, kiépítése anyagi fedezet hiányában késik. Jósvafő községben személtelhelyezési terület nincs kijelölve. A községi tanáccsal közösen erre alkalmas területet még most keresünk. Várhatóan 1980 évi év közepéig a helykijelölés megtörténik. Szennyvizelvezetés és kezelés ugy Aggtelek, mint Jósvafő területén megoldatlan. A szennyvizelvezetés és a csapadékvizelvezetés megoldása rendkívül sürgős mindkét községben, mivel a szennyvizek a barlangi víznyelőkön keresztül a barlangba jutva a barlangot tönkreteszik. Roncstelep kijelölése nincs, annak szükségessége ezideig nem is merült fel.

2.77. Műszaki létesítmények

Tájvédelmi Körzet területén belül a 2.551 pontban felsorolt forrásokra, patakokra a VITUKI által telepített mérőházak, bukók tájbailleszkedése kifogásolható. A megfelelő takarásról, rendbehozatalról a VITUKI-val közösen a megoldást keressük.

2.8 Ellentmondások, konfliktusok vizsgálata

A nagyüzemi mezőgazdaság nem nélkülözheti a kézi munkaerő hiánya miatt sem a vegyszeres védekezést, a vegyszeres gyomirtást, a talajerő utánpótlás érdekében pedig megfelelő mennyiségű istállótrágya hiánya miatt a nagytömegű műtrágya használatát. Mindez, különösen a barlangi víznyelők vízgyűjtő területén belül a bemozdással a barlangi élővilág pusztulását, a karsztvizek szennyezését okozza.

*Ezen a mezőgazdaság nem is
tud felülni!

- 39 -

A dombos, helyenként 10-15 %-os lejtőkön a nehézgépek mozgása, a szántás az erózióveszélyt növeli, a fellazított területekről a talajt a víznyelőkön keresztül a barlangjáratokba bemossa és azokat feliszapolja. Fentiek különösen Aggtelek község területére vonatkoznak.

Ez ugy környezet, mint természetvédelmi szempontból káros, ezeknek a területeken a szántóföldi művelés mielőbbi megszüntetése kívánatos.

Megoldásként kézenfekvőnek csakis a mezőgazdasági termékszerkezet átalakítása látszik. A nyílt karszt* a barlangi víznyelők vízgyűjtő területén kellene a mezőgazdaságnak a kevés vegyszert és talajmegmunkálást igénylő takarmánynövényeket /lóhere, lucerna/ megtermelni, kaszálókat fenntartani, fás növényeket, erdőt nevelni és a Sajó balpartján, a fedett karszt területére át-helyezni a szántóföldi növénytermesztést.

Az erdőgazdálkodás helyzete is felülvizsgálandó ezen a területen. A természetes felujulás nélküli területeken a mesterséges felujtást csak igen nagy költséggel, többszörös pótlással, tájidegen fafajok, behozatalával lehet megoldani, és még így is bizonytalan a jobb minőségű erdő elérése /l. Haragistyai feketefenyves/. Megítélésünk szerint itt az erdőgazdálkodás gazdaságtalan, a nyílt karszt területén kizárólag csak az egészségügyi vágásokat volna szabad végrehajtani. Rontott erdők léte, főként a tarvágásos üzemmóddal történő átalakítás elfogadhatósága, is kétségbevonható, mivel ezen a nagy kopár karsztoldalakkal, sztyepprétekkal, karsztbokorerdőkkel telített területen bármilyen erdő jelenléte is hasznos, kívánatos. A rontott erdők átalakítása címén végrehajtott tarvágásos üzemmód a nyert gyenge minőségű faanyag ellenértékeként olyan nagyméretű, költséges, a vadelhárító kerítések költségkiméltetés szempontjából való elhagyása mellett kétes eredményű mesterséges erdőtelepítésre kényszeríti az erdészetet, melynek gazdasági hatásai mérlegelendők.

Emellett 1979. februárjától több ízben kértük írásban a Miskolci Állami Erdőrendezőiséget, hogy az Aggteleki Tájvédelmi Körzet végrehajtásáról szóló 8/1978. OKTH utasítás alapján az erdőgazdasági üzemtervek módosításáról gondoskodjon, a BEFAG felhasználati osztálya, a szini erdészet, az erdőrendezőiség területileg illetékes szakfelügyelőjével együtt kidolgoztuk és emlékeztetőbe foglalva az erdőrendezőiségnek átadtuk a felhasználás vonatkozásában

szükséges üzemtervi módosításokat, de mind a mai napig az üzemtervi átvezetés nem történt meg.

Megoldás volna a terület erdőgazdálkodás alól való kivonása és természetvédelmi célú gazdálkodás bevezetése, vagy kizárólag természetvédelmi szempontú és célú üzemterv készítése mellett ezen területen részleges költségvetési támogatással történő erdőgazdálkodás folytatása.

A rezervátum vadgazdálkodása is sok kívánnivalót hagy maga után. Elsősorban a vadászati szempontok érvényesülnek, de a vadgazdálkodás, a terület vadeltartó képességének megfelelő vadlétszám, az ivararány szabályozás, a takarmányozás már kevésbé játszik szerepet a gazdálkodásban. Ezért van az, hogy a területen az erdősitésekben olyan méretű a vadkár, hogy a mesterséges erdősitést szinte lehetetlenné teszi.

A megfelelően elkészített vadgazdálkodási üzemtervre és ennek természetvédelmi szempontból is ellenőrzött végrehajtására ezért sürgős szükség van.

2.9. Összefoglaló vizsgálat

2.91. A szakági vizsgálatok anyagának összvetése, az egymásrahatások tisztázása, az ellentmondások feltárása.

A mező-, erdő és vadgazdálkodásra vonatkozóan az előző, 2.8. pont alatt részletesen kitértünk.

A Borsodmegyei Idegenforgalmi Hivatal kezelésében lévő Baradla barlang jelenlegi idegenforgalmi helyzete nem kielégítő.

Az Aggteleki oldalra olyan nagyméretű nyomás nehezedik /évi 250.000 látogató/ szemben a jósvalói oldallal /évi 40.000 látogató/, hogy erre a barlangszakaszra nézve rendkívül káros.

A folyamatos világítás eredményeként a barlang falain jelentős elgásodás tapasztalható. Az egyidőben, egy turavezető által vezetett nagylétszámú csoport nem ellenőrizhető megfelelően, melynek következménye a cseppkőképződmények tördelése, károsítása.

Ugyanis a cseppkőképződmény kézzel való végigsimítása is olyan zsirosodást okoz, hogy annak további építése megszűnik. A hangversenytermi rész környékén WC nincs. Így egy-egy rendezvény után a környék minden hangulatát elveszti. 4-5 db, a bányákban használatos árnyékszék elhelyezése volna kívánatos a hangversenyterem körzetében. Ugyanakkor a jósvalói oldalon, mely legalább

Ezt kellett volna tenni!

olyan szépségű, sőt itt található a legnagyobb cseppkőképződés az un. Csillagvizsgáló is, 2-3 fős csoportot is kénytelen vezetni. A helyi adottságok mellett, amely alatt Aggtelek letelepedésére alkalmas nagy szabad területét kell érteni, a helyesen irányított idegenforgalom hiánya is okozza azt az aránytalan terhelést. Elsősorban is ki kell dolgozni a barlang látogathatósági szempontjait a természetvédelmi érdekek figyelembevételével, másodsorban pedig Jósmafő meglévő, kihasználatlan, sőt veszendőben lévő adottságainak kihasználásaival kell a tömegvonzást növelni. Így például a Tengerszem-tó helyreállításával, a sétányok, letelepedő-helyek kialakításával, rekonstrukciójával, új létesítményként a már általunk is kijelölt területen viszonylag kis költséggel egy vadbemutató területet létrehozásával.

Gyógyászati szempontból nagy jelentőségű az ugyancsak Aggtelek-Jósmafői Béke-barlang. Az asztmás, allergiás és léguti megbetegedésben szenvedők száma az országban jelentős, nem elhanyagolható létszám. Jelenleg a Borsodi Szénbányák Igazgatósága kezelésében a jósmafői oldalon két kis teremben folyik kizárólagosan nyári időszakban gyógykezelés, kiváló eredménnyel. A gyógykezeltek száma csoportonként 50 fő. Évente 7 csoport gyógykezelhető a jelenlegi adottság mellett. Egy táró kihajtásával a Béke-barlang un. Óriás termének bekapcsolásával a gyógykezelhetők száma csoportonként 250 fő volna. A téli-nyári felszíni elhelyezés a barlangban használatos takarók szárítási lehetőségének megoldásával az évenként gyógykezelhetők számát jelentősen lehetne növelni, amely nemcsak országos jelentőségű volna, hanem külföldi igényeket is kielégíthetne /kanadai és svéd érdeklődésekre utalok/. Ennek eredménye országon belül pénzürtékben is mérhető, ugyanis a gyógykezeltek állítása szerint egy évig a gyógykezelés után tünetmentesek, munkakörüket teljes egészében hasznosítani tudják, a táppénzes napok számában jelentős csökkenés áll be.

További lehetőség a Béke-barlang aggteleki, un. mesterséges bejáratánál kísérleti időszakban hasznosított korházterme ismételt hasznosítása, rendbehozatala, kibővítése, a felszíni épület rendbehozatala, mely további 30-50 beteg részére jelentene gyógykezelési lehetőséget.

A terület fejlesztésének lehetőségei történelmi, műemléki szempontból is kihasználatlanok. A Szád-vár, a martonyi kolostorrom állagmegóvási, bemutatásra alkalmassá tételei munkáinak elvégzése érdekében megkerestük az Országos Műemléki Felügyelőséget. Anyagi fedezet hiányában leghamarább a VI. ötéves tervidőszak végére jelezték a lehetőséget erre a két jelentős műemlék állagmegóvási munkáira vonatkozóan. Addig a környezet rendbetételét nem tartják kívánatosnak, nehogy a kutatási terület károsodjon. Pedig a romok között felsarjadó fák további fokozott mértékű pusztulást okoznak. Elképzelésünk szerint arboricidekkel szorítjuk vissza a sarjakat a további pusztulás megakadályozása érdekében.

A tornanádaskai kastélypark kezelése sem megoldott. A Gyógypedagógiai Intézet egymagában, minden anyagi támogatás nélkül a kezelést megoldani nem tudja. A kastélyparkra először is a jelenlegi állapot rögzítését /területfelmérés, térképezés, növénytani térkép elkészítése/ kell elvégezni, majd a kezelésre tervet készíteni, melynek tartalmazni kell a növényritkaságok magjának begyűjtését, csiraképesség megállapítását, ültetési tervet, egyszóval mindazt, mely az arborétum fennmaradásához, fejlesztéséhez szükséges. A lassan kiöregedő fák, növények pótlása és szakképzett kezelőszemélyzet nélkül elképzelhetetlen a park további fenntartása.

Az erősen erózióveszélyes területen jelentős kárt okoz a lakossági állattartás legeltetési helyzete. Különösen szembetűnő ez Jósvaló, Szinpetri, Teresztenye, Égerszög községek határában, ahol is a meredek oldalakon van a községi legelőterület, de Aggtelek község határában is, ahol bár a meredek oldaluk nem legeltetettek, de a taposás és talajfellazítás a kövek között a karsztba való talajleemosódást, eróziót eredményezi. Megoldást itt is a megfelelő vizsgálat utáni és jól előkészített területcsere eredményezne.

2.92 A vizsgálatok, felmérések, leltárak által feltárt helyzetekből és lehetőségekből adódó legfontosabb megállapítások.

A mezőgazdaság vonatkozásában legsürgősebb egy gondosan elkészített tanulmány, mely a barlangi víznyelők vizgyűjtő területét mentesíti a nagyüzemi szántóföldi művelés alól és a gazdálkodónak a gazdasági tevékenység korlátozása nélkül egy jó termékszerkezeti megoldást ad a meglévő földterületek hasznosítására és ezen belül a szántóföldi művelés területének a fedett karszt területére való áthelyezé-

ése. Ott van - a vizgyűjtő hely átszaporítására

Erdőgazdálkodási szempontból el kell érni, hogy a nyílt karszt területén lévő állományok üzemtervi szempontból természetvédelmi rendeltetéssel nyerjenek besorolást talajosztálytól is függetlenül, vagy az egész területet mielőbb természetvédelmi kezelésbe kell venni tekintet nélkül arra, hogy az jelenleg állami, TSz vagy magánkezelésben van-e.

Vadgazdálkodási szempontból, együttműködve a Szlovák Karszt Tájvédelmi Körzettel, meg kell állapítani a terület vadeltartó képességét, a jelenlegi vadlétszámot. Amennyiben a vadállomány jelentősen nagyobb, mint a terület eltartó képessége - a vadkárók erre utalnak - az állományi létszám szabályozásával, vagy intenzív etetésével kell a helyzeten javítani.

A barlangok kezelésére, látogathatóságára a természetvédelmi szempontoknak megfelelő szabályzatot kell sürgősen elkészíteni, a további barlangok kutatásának, feltárásának engedélyezésére kidolgozni azokat az irányelveket, amelyek a szakszerűséget, a természetvédelem érdekeit biztosítják.

A gyógybarlang fejlesztését megelőzően a már működő gyógybarlangok valamelyikét /pl. MSZK.beli Klutert barlangvárost/ tapasztalat-szerzés céljából orvos és geológus szakemberekenk fel kell keresni, a tapasztalatok felhasználásával és a Béke-barlang adottságainak felmérésével egy fejlesztési tervet kell kidolgozni a terveszerű fejlesztés érdekében.

Az idegenforgalmi és gyógyászati fejlesztést mindenekelőtt meg kell, hogy előzze Aggtelek és Jósvaló község szennyviz és csapadékvíz kezelésének teljes megoldása.

Meg kell oldani a műemléki adottságok mielőbbi kihasználását, az idegenforgalomba való bekapcsolását.

Az 1-2 órát tartó barlangi turák befejezésekként olyan felszíni turalehetőségeket biztosítani, melyek lehetővé teszik természeti értékeink bemutatását az ismeretszerzést, élményszerzést /Aggteleki Karszt-tó, Tóhegy, Vörös tó és környéke rendbetétele/

Helyre kell állapítani a már meglévő és idegenforgalmi szempontból is jelentős objektumokat /Jósvaló: Tengerszem-tó és környéke, ménesvölgyi tó és pisztrángnevelő tavak és környéke/ és azokat a természeti adottság kihasználásával továbbiakkal kell bővíteni /jósvalói őshonos és honosított vad bemutatása/.

~~Intenzíven be kell lépni a tornasádkai kastélypark fennmaradása érdekében a további kezelés kérdéseiben.~~

A lakossági állattartás célját szolgáló legelőterületek helyzetét és a területcsere lehetőségét felül kell vizsgálni és legkésőbb 1980 végéig ennek megoldására a javaslatot el kell készíteni. Biztosítani kell az erdők közötti tisztások évenként legalább egyszer történő lekaszálását lóvontatású kaszagép és gépi kaszáló beszerzésével, kezelőszemélyzet biztosításával.

2.93 A területre vonatkozó és a területet érintő kutatási anyagok leltára, azok bírálata, elemzése.

A területre összefoglaló kutatási anyag nem készült. Részadatokat ismerünk, melyek a különböző szaklapokban esetenként, időben szétszórva jelentek meg.

2.94 A területre vonatkozó és a területet érintő tervek leltára, azok bírálata, elemzése.

Aggtelek és Jósvafő községre rendezési tervek nem készültek, csak részterületeire.

Ezek: 1., Jósvafő szennyvizcsatornázás és szennyviktisztítás kiviteli terve /Borsodterv Tsz. 5084/.

2., Jósvafő Barlangbejárat környékének részletes rendezési terve /VÁTI 54-05-4/1-65/.

3., Jósvafő-Vöröstó Barlangbejárat környékének részletes rendezési terve /VÁTI 54-05-3/1-65/.

4., Jósvafő, Tengersizem szálló központi fűtés korszerűsítés, kazánház kiviteli tervdokumentációja /ÉSZAKTERV Tsz. 2283-83/

5., Jósvafő, Tengersizem szálló központi fűtés rekonstrukció, kazánház külső közműveinek kiviteli terve /ÉSZAKTERV TSz. 2378-02/

6., Aggtelek kirándulóküzpont részletes rendezési terve /Borsodterv /Tsz. 4993/

7., Aggteleki Baradla-barlang rekonstrukciójának tanulmányterve /Barlangvasut-Bányászati Tervező Intézet Msz: E-1-5495/.

Az 1., pont alatti terv nem időszerű, a jelenlegi igény szerint a szennyvizkezelés más megoldást igényel.

A 2., 3., 6., pont alatti részletes rendezési tervek ugyancsak felülvizsgálatra szorulnak részben a készítésük óta eltelt 15 év során megváltozott igények, részben a tervben szereplő egyes maximalistának tűnő igényeknek a reális lehetőségek figyelembe vételével történő átdolgozása miatt. Tekintettel arra, hogy a V. TI jelenleg készíti az Aggtelek-Domocsi üdülőtérület fejlesztési

tervét, amely ezeket a területeket érinti, így a megoldás az átdolgozásra adott.

A 4., és 5., pont alatti kiviteli tervek alapján a kivitelezés folyik. A tervek előzetes egyeztetése megtörtént, így probléma nem adódik.

A 7., pont alatti tanulmányterv továbbfolytatása, a beruházási program és a kiviteli terv készítése anyagi okokból nem lett megrendelve. Bár a látogatóknak barlangvasuton történő szállítása a cseppkőképződmények védelme szempontjából jelentős lépés lenne, az Idegenforgalmi Hivatal a kivitelezéshez szükséges anyagi fedezetet egymagában előteremteni nem tudja.

A területet környékterv vonatkozásában érintette még Bódvaszilas község összevont rendezési terve /Borsodterv/ melyet velünk történt előzetes és folyamatos egyeztetéssel készített és érinteni fogja a Ragály község összevont rendezési terve ugyancsak környékterv vonatkozásában a trizsi és imolai részen, de ezek előzetes és folyamatos egyeztetése rendszeres, így probléma nem adódik.

2.95 A területre különösen ható előnyös és hátrányos tényezők.

A területre nézve rendkívül előnyös, hogy a védett területek zárt tömbjei között, gépkocsival használható utakkal feltárva nincsenek. A terület jelentős részét az ember által kevésbé befolyásolt ökoszisztémák borítják még ma is. Ezért vált alkalmassá bioszféra-rezervátum kialakítására. Az erdők legnagyobb része sekélytalaju mészkedvelő és gyertyános tölgyes /Corno-Quercetum és Querco-Carpinetum/ viszonylag csekély fahozammal, így ezeknek a fatermelésből való kivonása sem jelent számottevő kiesést a népgazdaságnak. A talaj és éghajlati adottságoknak megfelelően a területen lévő termelősövetkezetek és a gyenge termelősövetkezeti kategóriába tartoznak, szántóföldi termelésük inkább gazdaságtalan, mint eredményes.

Jól szervezett kutatómunkára alapuló javaslat alapján a termék-szerekezetek megfelelő átalakításával a természetvédelem érdekeit is jól lehetne érvényesíteni annál is inkább, mert szántóföldi termelés mindössze az Aggteleki Tájvédelmi Körzet területének 8 %-án folyik és a legelőterület sem éri el a 10 %-ot.

Hátrányos tényező az idegenforgalom nagyarányú koncentráltsága.

Az idegenforgalom legrövidebb útja Kazincbarcikán át a 2603 sz. ut, mely támadáspontjában érinti Aggtelek községet és ott le is fogja. A lényegesen szebb utvonal a 26. sz. ut Edelényen át kevésbé használt és Miskolc kiinduló ponttól Aggtelek célállomást tekintve 18 km-el hosszabb is.

2.96 A megoldandó problémák összefoglalása

Az Aggteleki Tájvédelmi Körzet közel egy éves fennállása óta egyéb eszközök hiányában csak a meglévő állapot konzerválására törekedhetett. A lakossági, de az idegenforgalmi elvárás viszont igen nagy és ha rövidesen valami jelentősebb, látványos eredményt felmutatni nem tudunk, az eddigi jószándéku, bár tartózkodó figyelmet elveszthetjük és továbbiakban a védelmi határozat betartása miatti lépéseinket csak akadékoskodásnak, a Tájvédelmi Körzetet pedig feleslegesnek tekinthetik, mivel semmi előremozdulást nem tapasztalnak.

Az idegenforgalom fejlesztésének előfeltétele Aggtelek és Jósvafő községek szennyviz és csapadékviz elvezetésének, kezelésének megoldása. Ennek létesítéséig a barlangok, a cseppkőképződmények, a barlangi állatvilág védelme érdekében sem idegenforgalmi, sem gyógyászati célú fejlesztés nem hajtható végre. Idegenforgalmi és lakossági szempontból is jelentős lenne a jelenleg meglévő adottságok kellő kihasználása, mint pl. az Aggteleken lévő karszt-tó környékének megfelelő kialakítása, a Vörös-tó környékének rendezése a Vörös-tói mesterséges barlangbejáró környezetével együtt, a jósvafői Tengerszem-tó helyreállítása, gátjainak kijavítása, a meglévő zsilip és turbinaházak átalakítása és természetvédelmi célú hasznosítása, a Tengerszem-tó sétányainak és pihenőhelyeinek helyreállítása, rendezése, a vadbemutató kialakítása Jósvafő község határában.

Tervet kell kidolgozni, vagy a VÁTI tervében megoldást kell találni Jósvaló községben még meglévő műemlékek népi építészeti emlékeink fennmaradására, hasznosítására.

Továbbiakban a Szád-vár és a Martonyi határában lévő vár, ill. kolostorrom bemutatása alkalmassá tételével, a tornanádaskai kastély és kastélypark adottságainak felhasználásával az idegenforgalom széthuzását meg kell kezdeni.

Támogatást kell adni Bódvaszilas összevont rendezési tervében szereplő és a meglévő magtár átalakítása útján megépíthető turisztaszállás és a mellette lévő területen az autóscamping kialakítására és turautvonalat kell kijelölni, mely Bódvaszilasról kiindulva a Szád-vár, illetve a mások oldalán a Martonyi kolostorrom megtekintését tájképileg rendkívül szép és a vidékre jellemző utvonalon tege lehetősévé. *(om. két dőre)*

Ugyancsak segítséget kell nyújtani a Ragály összevont rendezési tervében szereplő két kastély helyreállításához, az ut melletti használaton kívüli magtár turisztaszállóvá történő átalakításához, az autóspihenő esetleg későbbiekben camping kialakításához és az Imola község határában lévő természeti és történelmi érdekességű terület és létesítmények helyreállításához, bemutatásra alkalmassá tételéhez annál is inkább, mert ezek az Aggteleki Tájvédelmi Körzethez tartoznak. Gondoskodni kell a bioszféra rezervátum magterületének és közvetlen védőterületének kezelésbe vételéről és ezekre a területekre a kezelési irányelvek kidolgozásáról.

A gazdálkodással kapcsolatos legfontosabb kérdéseket a 2.93 pontban már tárgyaltuk.

Ugyancsak rendkívül sürgős az Aggteleki Tájvédelmi Körzetre vonatkozó ismeretterjesztő kiadvány megjelentetése, mely az értékeken kívül a látogatók utbaigazítására, magatartási kérdésekre is kiterjed.

Természetvédelmi alapterv

3. Tervek, tervfeladatok, programok, javaslatok

3.1. Területhasználati terv

3.1.1. Területhasználati terv

A területfelhasználási tervvel kapcsolatban a barlangi víznyelők vizgyűjtő területén folyó szántóföldi művelés áthelyezése és ezeken a területeken erdő, fás növények, esetleg egyes részeken a takarmánynövények termesztése célszerű. Ez a termelési szerkezet változtatás elsősorban az Aggtelek község határában tanácsi tartalékföldet használó nagybarcai "Bánvölgye" MGTSZ gazdálkodásáért mintegy 300 ha területen. További vizsgálat szükséges a megnyugtató rendezéshez.

A lakossági állattartás legelőterületeit is felül kell vizsgálni. Ezek egy része meredek oldalon, erózióknak kitett területen fekszik. A völgyi részekre való áthelyezése volna célszerű a lehetőségek vizsgálata után.

3.1.2 Természetvédelmi osztályozás

Az Aggteleki Tájvédelmi Körzet létesítéséről szóló 8/1978. OKTH. sz. határozatban felsorolt szigoruan védett területek módosítása, részbeni kiegészítése szükséges a bioszféra rezervátum mag területének, a core area kijelölése miatt, mely két egymás melletti zárt egységben történt, azonban a két terület összekapcsolása, a védelem érdekében összefüggő, jól határolt egységes terület kialakítása érdekében védőzónák területét is ki kellett jelölni, melyek védelmi kezelése a magterületekével azonos kell, hogy legyen. A magterületek és a védőzóna az állami Erdőgazdaság kezelésében lévő területeket érinti, így tételes felsorolásukat az erdőgazdasági üzemterv adatai alapján adjuk:

I. core area terület		
Aggtelek	18 tag	63,9 ha
	19 "	86,5 "
	20 "	76,6 "
	21 "	54,4 "
	26 "	51,2 "
	27 "	56,0 "
	28 "	28,0 "
	29 "	<u>48,8 "</u>
I-ter összesen:		465,4 ha

II. cofe area terület		
Jósvafő	5 tag	66,6 ha
	6 "	57,7 "
	7 "	56,2 "
	8 "	53,7 "
	9 "	52,5 "
	10 "	64,1 "
	11 "	56,6 "
Aggtelek	13 "	35,1 "
	14 "	68,7 "
	15 "	41,4 "
	16 "	<u>42,0 "</u>
II. ter. összesen:		594,6 ha

<u>Védőzóna</u>		
Aggtelek	1 tag	48,3 ha
	2 "	67,5 "
	5 "	47,5 "
	7 "	50,1 "
	8 "	49,3 "
	9 "	32,2 "
	10 "	63,9 "
	17 "	66,4 "
	22 "	66,9 "
	23 "	45,5 "
	24 "	69,0 "
	30 "	60,3 "
	31 "	53,8 "
	32 "	54,4 "
	33 "	61,1 "
Jósvafő	2 "	37,5 "
	3 "	44,4 "
	4 "	<u>61,9 "</u>
Védőzóna össz:		980,0 ha

<u>Összesítés</u>	
I. terület:	465,4 ha
II. terület:	594,6 ha
Védőzóna:	<u>980,0 ha</u>
Mindösszesen:	2040,0 ha

Ezen területből ezideig nem volt szigoruan védett kategóriában:

Aggtelek	1 tag	48,3 ha
	2 "	67,5 "
	5 "	47,5 "
	7 "	50,1 "
	8 "	49,3 "
	9 "	32,2 "
	10 "	63,9 "
	13 "	35,1 "
	14 "	68,7 "
	16 "	42,0 "
	21 "	54,4 "
	22 "	66,9 "
	23 "	45,5 "
	24 "	69,0 "
	32 "	54,4 "
	33 "	61,1 "
Jósvafő	10 "	64,1 "
		<hr/>
		920,0

A core area és a védőzóna 2035,8 ha területének sürgős természetvédelmi kezelésbevétele javasolható, mivel a minden emberi beavatkozástól mentes területet a tudományos kutatás céljára csak így tudjuk biztosítani. Teljesen zárt területként kell kezelni.

Átvételre javasoljuk továbbá a jósvafői Tengersizem-tó és környékét, mely ezidőszereint kezelő nélkül van elhanyagolt állapotban, azonban a területen lévő épületek helyreállításával, átalakításával, a tó és környékének rendbehozatalával a természetvédelem céljára az alapbázis kialakítható. Ezekre a vonatkozó tervkészítést meg kell rendelni.

Látogathatósági kategóriák szerint a bioszféra rezervátum megterülete és közvetlen védőzónája /a fentiekben részletezett 2035,8 ha terület/ zárt, nem látogatható. Az aggteleki tájvédelmi körzet létesítéséről szóló 8/1978. OKTH számú határozatban felsorolt szigoruan védett területek, valamint a Ménes-völgy területe korlátozottan látogatható, még a Tájvédelmi Körzet további területei korlátozás nélkül látogathatók.

A vadluga » csak korlátozottan látogatható? :

A Ménes-völgyben esetleg a határvonal korlátozó, de a dolbin népesség számára is szűk.

3.13 Védőterületek, védőövezetek, szegélyzónák

A jelenlegi ismeretek és eddigi tapasztalatok alapján ezidőszereint kijelölésre szükség nincs, kivéve a bioszféra rezervátum 3.12 pontban felsorolt mag és védőzóna területét.

3.14 Idegenforgalomra, bemutatásra kijelölt vagy javasolt területek.

Idegenforgalomra, bemutatásra kijelölt területeknél első-sorban és a Baradla-barlang aggteleki, illetve jósvafői szakaszát látogatók fél napos vagy egész napos program kiegészítésének szem előtt tartásával végeztük.

Ezek: Aggtelek község területén a káposztáskerti karszt-tó, a Tó-hegy, mely a karrmezők egészen sajátos példája, a Vörös-tó és környezetében lévő Medve sziklák, a jósvafői Tengerszem-tó és környéke, az Aggtelek-Jósvafői ut mellett lévő viznyelők sora és a dolinás felszínek, borókás tebrék. Az Aggtelekre irányuló forgalom lefolyása, fékezése érdekében jelöltük ki az imolai Tó-berke bemutatását, mely viznyelőjével, érdekes forrásjelenségével, a Bak-bány várral és mondáival, XI-XII. századbéli őskohójával.

Az Aggtelekre koncentrálnódott idegenforgalom széthúzása érdekében jelöltük ki Bódvaszilás környékét a Szád-várig vezető turautvonallal idegenforgalmi bemutatásra, illetve ugyancsak Bódvaszilásról kiindulón Bódvarákón át a Martonyi kolostorromhoz vezető utat.

Idegenforgalomra, bemutatásra, nagy tömegű látogató fogadására szűk folyosói miatt a Béke-barlangot nem lehet ugyan alkalmassá tenni, de a léguti megbetegedések gyógykezelésére kiválóan alkalmas, így az adott lehetőségek kihasználásával, új táró kihajtásával és az Oriás-terem megnyitásával, valamint az Aggteleki mesterséges bejáró alatti volt kórházterem helyreállításával, bővítésével erre a célra fel kell használni.

Nem vagy
dövegre
Nem nem?
Tömeges
diverzifikáció
előre nem áll
vas, de való-
színűleg látogató-
káló lehetne.

3.2 Természeti értékek védelme

3.2.1 Földtani alakulatok és a talaj védelme

Az Aggtelek-jósvafői Baradla-barlang alsó barlangjainak tönkretétele, nagyméretű szennyezésének megállítása csakis Aggtelek és Jósvafő községek szennyviz és csapadékviz elvezetési, kezelési problémájának megoldásával érhető el. Mivel a bűz egyes időjárási helyzetnél a felső barlangnál is érezhető és ha annak oka nyilvánosságra kerül, úgy bel- mint külföldön rendkívül nagy felháborodást keltene, a legsürgősebben megoldandó feladatként jelöljük meg ennek rendezését.

A Béke-barlang aggteleki szakaszának átvétele az Idegenforgalmi Hivatal kezeléséből az OKTH kezelésébe most van folyamatban. A mesterséges bejárat és a felfedezőági bejárat betörésmentes lezárásáról kell gondoskodnunk.

Továbbiakban számba kell vennünk a feltárás alatt lévő, jelentősebb cseppkőképződményeket tartalmazó barlangokat

/pl. a Meteor-barlang Bódvaszilason/ és azok lezáratásáról a kutatási engedéllyel rendelkező utján gondoskodni kell.

Az Aggtelek-jósvafői Baradla-barlang idegenforgalmát szabályozni kell, mivel az aggteleki ágra nehezedő nagy idegenforgalmi nyomás, a vezetett csoportok gyakorisága és nagy létszáma, mint azt már a 3.11 pontnál is jeleztük, mechanikai és biológiai károsodással jár.

A Baradla-barlang cseppkőkincsének károsítását legradikálisabban a barlang-vasut megépítésével lehet megakadályozni, melyet Aggtelekről a felszínről lehet indítani és szintben haladva a Vörös-tói bejáratig, illetve a bejárat előtti térig vezetni. Ezzel a nagytömegű látogatás - annak káros következményei nélkül - lenne biztosítható. Ez a védelem szempontjából a legfontosabb intézkedés.

A talaj védelme érdekében az erdőgazdasági nehéz gépek mozgása, a közeli^{te} utak sokaságának létesítése, a fatermelés, a vonszolás megszüntetése volna a legfontosabb és célravezető. Mindez azonban mindaddig, amíg a területen intenzív fahasználat folyik, csak korlátozhatók, de nem a kívánt mértékben. A legeltetés okozta károk, illetve megoldásával a 3.11 pontban foglalkoztunk.

3.22 Vizek védelme

A vizek védelménél is első és legfontosabb teendőként kell feltüntetni Aggtelek és Jósvaló községek szenny és csapadékvíz elvezetésének és kezelésének megoldását.

A VITUKI karsztkutató állomásaival megbeszélést folytattunk, hogy a terület forrásait, patakjait évenként 1-2 alkalommal szennyezettség szempontjából is vizsgálja felül és utaljon a szennyező gócra is.

A karszt szivacsossága miatt ez nemcsak nálunk, hanem a szlovákiai oldalon is kívánatos. A Kecső-patak Szlovák oldalról már nagymérvű szennyezést szállít, tovább szennyezve területünk vizeit.

Mivel a karsztkutató állomás felszereltsége és hozzáállása is megfelelő, javasoljuk, hogy az OKTH kössön hivatalosan együttműködési megállapodást a vizsgálatok elvégzésére.

A kutatóállomást környezetvédelmi- és fejlesztési monitoring állomássá lehetne kiépíteni, hiszen hidrológiai, klimatológiai és karsztgeológiai vizsgálatokhoz szükséges alapfelszerelése rendelkezésre áll, de a biológiai vizsgálatok bázisául is szolgálhat helyi és helyzeti adottságainál fogva.

3.23 Növényvilág védelme

A terület jelentős részét az ember által nem zavart ökoszisztémák borítják. A terület természetvédelmi és fejlesztési lehetőségei kiválóak; növényzete és faunája hazai viszonylatokban kivételesen gazdag és sokrétű, ökoszisztémái a karsztos mészkő és dolomit hegységre nézve tipikusak, de unikális ritkaságokat is tartalmazók; a kutatási feltételek kedvezőek; ökológiai, karsztgeológiai, - hidrológiai és - morfológiai vizsgálatokra szinte ideálisak.

Ezt az állapotot azonban csakis kizárólag természetvédelmi célú gazdálkodással lehet fenntartani.

A növényvilág védelme tehát másként, a jelenlegi erdőgazdálkodás kizárólagos fahasználati szemlélete mellett nem képzelhető el.

3.24 Állatvilág védelme

Az ökoszisztémában a növény és állatvilág szoros kapcsolatát nem lehet különválasztani. Az állatvilág védelmére mindazok vonatkoznak, amit a növényvilág védelmével kapcsolatban a 3.23 pontban már közöltünk.

3.3 Kulturtörténeti értékek védelme

3.31 Régészeti lelőhelyek védelme

A területen folyamatos, tervszerű régészeti kutatás nem folyik. A Baradla-barlangon belüli régészeti lelőhelyek viszonylagosan biztonságban vannak. A 2.31 pontban felsorolt leletanyagok pontos lelőhelyét a Miskolci Herman Ottó Múzeum sem közölte. A Múzeummal közösen kidolgozzuk a régészeti lelőhelyek védelmére szükséges intézkedéseket és továbbiakban ennek megfelelően biztosítunk védelmet. Az intézkedési terv kidolgozását 1980 évben kezdeményezni fogjuk.

3.32 Történelmi, kulturtörténeti emlékhelyek védelme

Dereken romközség fenntartása, bemutatása alkalmassá tétele a terület rendezésével, kaszálásával, a romok között fel-növő gaz eltávolításával, a sarjak leverésével megoldható. A falu volt belterületi határának egyszerű karámkerítéssel történő megjelölése még csak szemléletesebbé tenné a volt falu elhelyezkedését.

3.33 Kulturtörténeti emlékek

3.34 Néprajzi értékek, emlékek

Az erre vonatkozó adatgyűjtést, mint azt a 2.34 pontnál közöltük, 1980 év végéig fejezzük be. Védelmi intézkedésekről csak az értékek ismeretében gondoskodhatunk.

3.35 Népi építészet emlékei, értékei

A népi építészet emlékeinek, értékeinek megőrzése országos probléma. A még fennálló és a 2.35 pontban felsorolt, Jósvafő községben található népi építészeti emlékek, értékek fennmaradása érdekében csak annyit tehetünk, hogy figyelemmel

kisérjük további sorsát, bontását, átépítését megakadályozni igyekszünk hatáskörünkön belül, javaslatot teszünk funkció biztosíthatóság esetén a felvásárolásra és az eredeti állapotban való megőrzésére.

3.36 Műemlékek, történeti értékű épületek, épületegyüttesek

A Martonyi kolostorrom és a Szád-vár romjai az Országos Műemlékvédelmi Felügyelőséggel együttes intézkedést igényelnek. A romok további és most már fokozott pusztulását a felsarjadó fák még jobban siettetik, ezért sürgős volna a régészeti feltárások megkezdése, a romok állagmegóvási munkáinak, a szükséges kiegészítések elvégzése, bemutatásra alkalmassá tétele. Az OMF közlése szerint erre esetlegesen a VI. ötéves terv végére rendelkezik megfelelő anyagi eszközökkel.

Ezt az időpontot túl későinek tartjuk, ennek előrehozatala érdekében az OKTH illetékes osztályának közreműködését kérjük.

3.4 Tájvédelem

A TK területén jelenleg a tornanádaskai kőbánya működik az Edelényi Költségvetési Üzem kezelésében. Kisüzemi művelés. Tájképromboló, de megszüntetésére még nem időszerű lépéseket tenni. Közvetlenül határos a TK. területével a Borsodi Érc-előkészítő mű kezelésében lévő esztramosi kőbánya, mely nemcsak tárjromboló megjelenése miatt, hanem geológiai és botanikai értékek károsítása miatt is sürgősen megszüntetendő lenne. A második és ugyancsak a TK területével közvetlenül határos a Dobó-déli mészkőbánya, mely a Bočvavölgye MGTSZ Termelőszövetkezet kezelésében van. Megszüntetése tájképi okokból kétségtelenül indokolt volna, de ez a Termelőszövetkezet érdekeit oly mértékben sértené, hogy jelenleg ilyen irányú kezdeményezés nem volna célravezető.

Tájromboló hatású a területen folyó nagymértékű fahasználat is, részben a további talajpusztulás elindítása, részben a kopár területek további növelése miatt is.

Tájvédelmi szempontból szükséges a VITUKI által telepített vízmérőházak, gátak, bukók tájbaillesztése, melyet a meglévő adottságok mellett a VITUKI karsztkutató állomással összhangban a már meglévő létesítményeknél megkezdtünk és a VITUKI pénzügyi keretétől függően folytatunk, míg az ujonnan

telepített műtárgyaknál a tervezés fázisában egyetértünk. Tájépítészeti szempontból jelentős volna a Jósvafőn lévő tanácsai Kirendeltség épületének lebontása és a kirendeltség más épületben, esetleg a kihasználatlan Művelődési Házban való elhelyezése, mivel ez az épület sem telepítési helyét illetően, sem kiviteli formájában a legelemibb tájépzési követelménynek nem felel meg. Átalakítással tájbaillő formát kell adni az Aggteleken lévő Postaépületnek, mely annak ellenére, hogy Aggtelek építészetiileg jellegtelen község, formájában mégis környezetétől élesen kiválik.

3.5 Műszaki állomán y fejlesztése

3.51 Közlekedés, forgalom

3.511 Általános közlekedésfejlesztési javaslat

A 26. sz. főközlekedési ut kiépítésével a Miskolc-Edelény-Torna-nádaskai vonalon az utkorszerűsítés befejeződött.

A 2603. sz. közlekedési ut korszerűsítésére a BORSODTERV Ragály község összevont rendezési tervében tett javaslatot. Ezen ut Aggtelek- Szin közötti szakaszának szélesítése egyes pontokon rendkívül nehéz, mivel pl. Szinpetri községen keresztülmenő szakasz szélesítése csak az egyik oldali ház sor szanálásával volna megoldható. Korszerűsítésre szorul a Perkupa-Égerszögi ut, valamint a Szini elágazása- Szögliget határoltálya közötti ut szélesítésére és korszerűsítésére javasolható a Szin-Szelcepusztai ut.

Végleges formában kiépítésre szorul a Teresztenye-Kánó közötti utszakasz, mely a két völgyi utat köti össze és amely most meglehetősen rossz állapotban van, valamint az Égerszög-Dász-töbör /Szabadság-barlang/ közötti ut, melynek állaga nem megfelelő. Ez utóbbi utat a Pities hegy alatt a Bibic töbör és a Béke-barlang előtt vezetett új építési uttal össze kell kötni Aggtelek alatt a 2603.sz. uttal és ezáltal Égerszög jelenlegi elszigeteltsége feloldódna egy Aggtelek-Jósvafő felé irányuló uttal, valamint a Teresztenye-Kánó közötti ut bekapcsolásával Alsótelekes, illetve Imola-Ragály irányában.

Meg kell szüntetni a Ménesvölgybe irányuló nem üzemi gépkocsiforgalmat a Határörség laktanyája előtt létesítendő parkolóhely kiépítése után.

felan-
tejele

3.512 Forgalomszabályozási javaslat, előírások

Az utak jelenlegi kiépítésük mellett is, megfelelő karbantartás, javítás mellett még elég hosszú távon megfelelnek a várhatóan növekedő forgalom lebonyolításának is.

Igy a közutakra az általános forgalmi szabályok betartásán kívül egyéb forgalomszabályozási javaslatot, előírást nem szükséges tenni.

Mivel a forgalom fő iránya Kazincbarcika felől érkezik Aggtelekre, annak lefogása, megosztása célszerű, melyre vonatkozóan Ragály község részletes rendezési tervénél már kitértünk és a megoldást ismertettük.

A parkirozóhelyek a főbb idegenforgalmi központokban megvannak. Aggteleken a bővítés lehetősége fennáll, erre a terület adott. A forgalom növekedésével 1-2 éven belül a bővítéssel számolnunk kell. A Vörös-tói barlangbejárat előtt a parkirozó még nem zsúfolódott be, mivel ezideig állandó turavezetés a helyszínen nem volt, a csoportok Jósvalőről indulnak és oda is érkeznek vissza, a turavezetői ház üzembevétele után fokozatosan gondoskodni kell a parkoló bővítéséről is.

A Jósvalón lévő parkoló már most kicsi. Bővítése rendkívül nehéz, a völgyi oldal feltöltése csak csekély újabb férőhelyet biztosít. Sürgősen gondoskodni kell további parkolási lehetőség megoldásáról. *(Kint a barlangban ott a régi parkoló.)*

3.513 Természetvédelmi célforgalom terve

Természetvédelmi létesítmények a területen ezidőszereig nincsenek. Amennyiben jelen természetvédelmi alapterv szerint azok megvalósulnak, úgy a természetvédelmi célforgalom terve a megvalósulás ütemének megfelelően fog elkészülni.

3.52 Közművek, energiaforrások

3.521 Általános közműfejlesztési javaslat

Legsürgősebb Aggtelek és Jósvalő belterület szennyvíz és felszíni vizeinek elvezetésére, kezelésére, tisztítására vonatkozó megoldás kidolgozása és megvalósítása, mert mint már előzőekben rámutattunk, környezet- és természetvédelmi szempontok miatt a jelenlegi állapot már tovább nem tartható fenn a barlang tönkretétele miatt.

3.522 Szennyvizkezelésre és elvezetésre vonatkozó javaslatok és előírások

Aggtelek és Jósvalfő községek szennyvizét csak együttesen összefogva, egy szennyvizkezelő telepre vezetve lehet csak megoldani. A domborzati viszonyok szennyvizátemelő rendszert is szükségessé tesznek. A közös kezelést és elvezetést indokolja, az is, hogy Aggtelek olyan élő vízfolyással nem rendelkezik, mely a biológiailag is tisztított szennyviz felhígítására, elvezetésére alkalmas lenne. Jelenleg is a Cseppkő-szálló tisztított - alkalmanként tisztítatlan - szennyvize a Bába-lyuk viznyelőn keresztül a Baradla-barlangba jut. Ugyanigy a község szennyvize tisztítás nélkül ugyancsak a barlangi viznyelőkön keresztül a barlangba jut. Felmerült az az elmélet is, hogy az Aggtelek község szennyvizeinek külön történő kezelése esetén a tisztított szennyvizet a barlangon keresztül csövön átvezetve juttassák a Kecső-patakba, de ez a csőrendszer meghibásodása, a közel 100 %-os páratartalmu barlangi levegőben a korrozio fokozott veszélye miatt nem elfogadható.

Tehát egyetlen megoldásként csak az Aggtelek község szennyvizeinek összefogása és Jósvalfő községben a Szinpetri község felé vezető ut mellett létesítendő kezelőtelepre való átvezetése fogadható el.

Jósvalfő község szennyvizcsatornázása az Aggteleki szennyviz-elvezetéssel egyidőben építendő ki a közös kezelési megoldással együtt.

3.523 A felszíni vizek elvezetésére vonatkozó javaslatok és előírások.

A szennyvizcsatornázás elvileg megoldja az ürgödrök árnyékszék problémáját, de továbbra is fennmarad az istállótrágya, olaj és vegyianyag szennyezés problémája. Ezért Aggtelek és Jósvalfő község szenny és felszíni viz elvezetésének, kezelésének problémája együtt és egyidőben, a szennyviz kezelésnél ismertetett módszerrel oldható meg.

3.524 Energiaforrásokra és elosztóhálózatokra vonatkozó javaslatok, létesítmények közművesítései javaslata

Energiaforrások és elosztóhálózatok szükségszerű bővítésével ezidőszerint nem számolunk. Aggtelek és Jósvaló községek egyelőre ilyen lassu ütemben fejlődnek. Évenként 3-5 új épület kerül belterületen megépítésre, mely ütem a jelenlegi energiaforrások és elosztóhálózatok mellett még hosszú ideig bővítést nem igényel.

A külterületi, eddig még elektromos energiával el nem látott egyes, szétszórta elhelyezkedő épületek bekapcsolása nem célszerű, részben a rendkívül magas kiépítési költség, részben a hosszú nyiladék és oszlopsor tájremboló téjesztétikailag nem kívánatos megjelenése miatt sem.

Átvétel és helyreállítás esetén a volt haragistyai erdész-lakás bekapcsolása volna célszerű az elektromos hálózatba, de csakis a szlovákiai ^{Szilice} Borzova község felől, részben a lényegesen kisebb távolság /mintegy 1500 m/ részben a szintviszonyok miatt. Ehhez természetesen nemzetközi megállapodás szükséges.

A Béke-barlang aggteleki mesterséges bejárata mellett az elektromos hálózat ki van építve és a meglévő transzformátorról úgy a bejárat melletti helyreállítandó épület, mint a barlangjáratok világítása és elektromos energiaellátása megoldható.

3.53 Épületek

3.531 Javaslatok belterületi rendezési tervekben

A belterületi rendezési terveknél elsődleges szempont az infrastrukturális kérdések egyértelmű megoldása. Mindennemű fejlesztés elsődleges feltétele az alapközművesítés /vizellátás, szennyvíz és felszíni vizek elvezetése, kezelése, elektromos energiaellátás/ megoldása, a belterületen átvezető közuti hálózat megfelelő kialakítása a /22-25 m szabályozási szélesség/. A rendezési tervekben egyértelműen előírást kell adni a szabályozási vonalra, az épületek külső megjelenési formájára /4-5 ajánlott tipusterv felüntetésével/, a táj jellegének megfelelő építészeti formák kialakítására.

Neu Lipostevu - dovozouco be-tan do xempontu zellenat.

Meg kell határozni a párkány, vagy a gerincmagasságot. Utalást kell tenni a melléképületek formájára és elhelyezésére, valamint a kerítés anyagára és külső megjelenési formájára is.

3.532 Javaslatok bontásra, átalakításra, funkció változtatásra

Bontásra kell javasolni a jósmafői községi Tanács VB. kirendeltségi épületét, mivel építészeti formájára nézve a táj jellegét rontja és elhelyezése is olyan szerencsétlenül történt, hogy az egyébként rendkívül szép faluképet teljesen lezárja az ut fordulójában. Itt átalakítással történő tájbaillesztés sem kerülhet szóba, nemcsak azért, mert formájában sem alkalmas arra az épület, hanem azért is, hogy az épület által takart tájképi értéket megnyissuk.

Átalakításra javasolható az Aggteleki Postahivatal, mely új építési és tájbailló kőfalazatu, de külső megjelenési formájában, lapos szigetelt tetővel környezetéből kiüt.

Bontásra kell javasolni Szin község határában a Szelce pusztai feljáró ut alatt lévő mérlegházat, mely több éve használaton kívül van és leromló állapotával a táj képét rontja.

3.533 Építési előírások a védett terület építési tevékenységének szabályozására.

A védett területen az építési tevékenység szabályozására az Aggteleki TK létesítéséről szóló 8/1978. OKTH. sz. határozat a szükséges építési előírásokat tartalmazza. A TK szigoruan védett területén csak természetvédelmi kezelést, kutatási, erdő- és vadgazdálkodási célt szolgáló létesítmények helyezhetők el. A TK területére olyan ipari, raktározási üzem nem telepíthető, amelynek előírt védőtávolsága van, vagy a telepítés során ilyet előírnak. Vállalati üdülők, szállodák csak a rendezési tervben kijelölt helyre telepíthetők. Egyéni üdülő épület elhelyezésére szolgáló telekalakítás nem engedélyezhető.

A TK területén a nem üzemeltetett létesítményeket meg kell szüntetni, vagy gondoskodni kell a TK érdekeinek megfelelő hasznosításáról.

A műtárgyak és vonalas létesítmények elhelyezésekor fokozott figyelemmel kell lenni a tájvédelemre. Új távvezeték csak a szigoruan védett területen kívül, a természeti értékek sérelme nélkül létesíthető. Ezen szempontok alapján a természetvédelmi Felügyelőséggel az egyeztetést el kell végezni és építési engedély csak hozzájárulás esetén adható ki.

3.534 Természetvédelmi épületek telepítési javaslata

Természetvédelmi épületek közül elsődlegesen Jósvafő község belterületén egy kutatóház létesítése szükséges, mely rendeltetését illetően a kutatók elhelyezése, a zavartalan kutatási tevékenység, laborlási lehetőség biztosítása mellett kiállítások, bemutatók rendezésére, kiállítási és kutatási anyag tárolására, kisebb adminisztrációs munka elvégzésére is alkalmas kell, hogy legyen. Ez volna az Aggteleki TK fogadóháza és központja. Erre a célra fekvésileg alkalmas Jósvafő község belterületén a 254/2 hrsz. alatt lévő és a Borsod-megyei Idegenforgalmi Vállalat nevén telekkönyvezett turbinaház, valamint a 258. hrsz. alatt lévő zsilipház épülete, mely ugyancsak a Borsod-megyei Idegenforgalmi Vállalat nevére van telekkönyvezve. A turbinaház hangsúlyozottan csak fekvésileg alkalmas, elapterületileg nem, úgyhogy átvétel esetén a meglévő épület felhasználásával, toldalék építésével kellene célra alkalmassá tenni. Itt szanálás szükségessége is felmerül.

Egyidejűleg az épület lábazatánál lévő Tengerszem-tó gátjának helyrehozatalát és a tómeder iszaptalanítását is meg kell oldani a lehetséges idegen források felkutatásával és felhasználásával. A zsilipháznál csak kisebb karbantartást és az elektromos kábel föld alá helyezését kell elvégezni.

Természetvédelmi célra át kell venni és helyreállítani a haragistyai erdészlakást, mely Aggtelek község határában van. Ez ugyanis a bioszféra rezervátum magterületeinek szélén helyezkedik el. Helyreállításával és kutatói szállás céljára történő hasznosításával a bioszféra rezervátum kutatói részére a terepi munka idejére tudnánk elhelyezést biztosítani. Vizellátás kutból biztosított.

Villany nincs, azt legközelebb a szlovákiai ^{Szilice-ről} Borzováról tudnánk biztosítani nemzetközi megállapodás alapján. Az épület csak terepjáró gépkocsival közelíthető meg. Jobb minőségű ut kiépítésére nem célszerű. Az épület a Borsodi Erdő és Fafeldolgozó Gazdaság kezelésében van, állapota nagyon gyenge.

Nagyobb létszámú kutatócsoport elhelyezésére /25-20 fő/ alkalmas a Szelce-pusztai erdészeti üdülő, melyet alkalomszerűen vagy bérlet útján kell igénybevenni, vagy a Borsodi Erdő és Fafeldolgozó Gazdaságtól átvenni, mivel az utóbbi években már több alkalommal felmerült részükről az eladási szándék és nem volna kívánatos területen belül egy más érdekű, idegen szerv jelenléte. Kutatói szállás részére a Borsodi Erdő és Fafeldolgozó Gazdaságtól át kell venni a használaton kívül álló Vidomáji épületegyüttest. Az épületek állaga közepes. Vizellátás kutról történik. Megközelítése terepjáróval lehetséges. Régen kiépített ut vezetett Vidomájon keresztül az országhatárig, de ma már annyira leromlott állapota, hogy helyreállítása nagyon költséges. Természetvédelmi épületként kezelésbe kellene venni a Szinpetri, Dózsa György utcai iskola melletti lakást és iskolaépületet amennyiben a szerződés útján jelenleg is a természetvédelmi őr szolgálati lakása és az egyosztályos iskola megszűnésével az egész épület természetvédelmi célra hasznosítható /raktár, bemutatóterem, szolgálati férőhely stb/.

3.54 Műszaki létesítmények

3.541. Javaslatok a rendezési tervekhez

Az Aggteleki TK létesítéséről szóló 8/1978. OKTH. sz. határozatban foglaltakon felül konkrét javaslatot ezidő szerint nincs.

3.542. Javaslatok meglévő létesítmények tájba illesztésére.

Ezidő szerint a VITUKI által már elkészített és üzemeltetett mérőházak, gátak, bukók tájbaillesztése egyik fő problémánk a mütárgyak területén.

A jósvafői VITUKI karsztkutató állomással egyetértésben közösen vizsgáljuk felül ezeket a műtárgyakat. A kiálló, merev betonfelületeket jelenleg földszáncokkal takartatjuk pl. a Tóhonya-forrásnál, mely célravezető megoldás és az azonos adottságú többi műtárgynál is hasznosítható.

A folyamatos felülvizsgálat eredményeként fokozatosan, a pénzügyi fedezet ütemének megfelelően valamennyi már meglévő műtárgy tájba illetsztése megtörténik.

A meliorációs árkok környezetének helyreállításáról, a partvonalak egyengetéséről, fásításáról a Tsz-el folyamatosan konzultálunk.

3.543 Építési előírások a védett területen folyó építési munka szabályozására.

Mint azt a 3.541 pontnál már tárgyaltuk építési előírások szempontjából elsődlegesen a tájvédelem a cél. Ennek érdekében vonalas létesítmény esetében elsődlegesen a föld alatti vezetést kell szorgalmaznunk, míg meglévő vezetékek rekonstrukciójánál, különösen ha az nyomvonal módosítással is jár, ugyancsak a kábeles, föld alatti vezetékes megoldást kell előtérbe helyezni.

Föld feletti műtárgyak esetén ugyanigy a tájvédelmi szempontokat érvényesítjük, a teljesen harmonikusan a tájba illeszkedő megoldást választjuk.

Ezen szempontok szerint végezzük az esetenkénti egyeztetéseket a tervezés során és a hozzájárulást csak fenti szempontok maradéktalan érvényesülése esetén adjuk meg.

3.544 Természetvédelmi létesítmények telepítési terve

Természetvédelmi létesítmények közül elsődlegesen a Ménes-völgyi mesterséges tó fenntartását tartjuk szükségesnek, mely a Ménes patakkal együtt a természetes pisztrángnevelés génkészletének őrzője. Emellett célszerű a régi és használaton kívül lévő nevelőtavak helyreállítása is, lehetőséget teremtve a természetes és a mesterséges pisztrángnevelés eredményeinek vizsgálatához.

A bioszféra rezervátum egyik célja, hogy az emberi beavatkozás nélküli állapotot összehasonlítsa a mesterséges körülmények között elért eredményekkel, ezt a célt szolgálná a Ménesvölgyben a pisztrángnevelés két megoldása.

Természetvédelmi létesítményként kell foglalkoznunk a forrás-foglalásokkal is. Terveink szerint évente 5 db forrást foglalnánk be a VITUKI-val egyetértésben kijelölt sorrendben és ütemezés szerint.

3.6 Ágazati egyeztetés

A TK területén a művelési ágak közül viszonylag a mezőgazdasággal teremthető meg leghamarabb az összhang a termelési kérdések és a természetvédelem között. Nemcsak azért, mert a szántóföldi művelési terület jelenleg az összes terület 10 %-át sem éri meg, hanem azért, mert a TSz-ék földterületének jó része a védett területen kívül van, így a termelési struktúra megfelelő átalakításával gazdálkodásár kiható jelentős változás nélkül képes a természetvédelem szempontjainak is eleget tenni.

Lényegesen nehezebb a kérdés az erdőgazdálkodásnál. A minél nagyobb fatömeg kitermelését célzó intézkedések és azok végrehajtása talaj és tájromboló hatásán kívül fennáll annak a veszélye, hogy a természetes ujulat hiánya is a rendkívül nehéz, igen gazdaságtalan mesterséges felujítás állandó pótlása mellett is az erdőterület tovább csökken és a kopás növekszik. Ezen kívül a bioszféra rezervátum magterületének kijelölésével 2035,8 ha erdőterület minden további gazdálkodásból kiesik, mivel ezen a területen mindennemű emberi beavatkozás kerülni. Ezért javaslatba kell hozni elsősorban is a megterületek természetvédelmi kezelésbe vételét, mind elsődleges átvételt. Továbbiakban az erdőterületek vonatkozásában a Tájvédelmi Körzet területén lévő valamennyi erdőt természetvédelmi rendeltetéssel kell besorolni és természetvédelmi kezelést biztosítani akár kezelésbe vétellel, akár erdőgazdasági kezelésbe hagyva, de a természetvédelmi kezelés miatt költségvetésből támogatva. Csak így látszik biztosítottnak a jelenlegi állapot konzerválása, a további degradáció megakadályozása és a természetes regeneráció bekövetkezése.

A községi legeltetés kérdésében alapos vizsgálat szükséges a veszélyeztetett legelőterületek cseréjével kapcsolatban és a legeltetés átirányítása csak a megnyugtató rendezés után lehetséges.

3.7 Szervezeti javaslat

Az Aggteleki Tájvédelmi Körzet az OKTH. Északmagyarországi Felügyelőségének szervezetén belül működik, így önálló szervezeti javaslat nem készül.

Szükséges azonban figyelembe venni, hogy az Aggteleki bioszféra rezervátum kijelölésére szóló előterjesztés a létszám vonatkozásában is konkrét javaslatot tartalmazott. A kijelölés megtörtént, így a létszám-javaslat megvalósítása is időszerű.

3.8 Pénzügyi terv

Az Aggteleki Tájvédelmi Körzet nem önálló költségvetési egység, hanem az OKTH. Észak-magyarországi Felügyelőségének költségvetésében szerepel. Így az alább adott előirányzati összegek csak a teljes költségvetés részeként szerepelnek.

3.81 Költségvetési tételek: évi 1,5 millió Ft.

Munkabér évi	480.000.- Ft /10 fő átlag évi 48.000/
Irodaszerek évi:	20.000.-
Fűtés "-	150.000.-
Világítás "-	50.000.-
Karbantartások "	300.000.-
Szociális ktsg.	80.000.-
Kiküldetési kts.	100.000.-
Gépkocsi fenntart.	300.000.- /havi 2000 km átlaggal/
Szakértői díjak és állományon kívüli bér.	20.000.-
Szállítási /fuvar/ költség.	50.000.-

3.82 Természetvédelmi többletköltség: évi 3 millió Ft.

Erdőgazdasági épületek átvétele:	500.000.- Ft
Ismertető táblák készítése, kihelyezése:	350.000.-
Túra és tanösvények kiépítése:	1.000.000.-
Bioszféra rezervátum magterület: fenntartása:	1.000.000.-

3.83 Beruházás esetenként: 3 millió Ft.
Tájvédelmi körzet kutatóbázis, labor és
fogadóház két éven át évi: 3.000.000.- Ft

3.84 Esetleges idegen forrás: nincs

3.9 Intézkedési terv

3.91 Soronkívüli sürgős feladatok és megoldási módjuk.

1., A bioszféra rezervátum kijelölése, a magterületek elhatárolása az Aggteleki Tájvédelmi Körzet kezelési irányelveinek kibővítését, vagy a Tájvédelmi Körzet teljes területét érintő bioszféra rezervátum kezelési irányelvét sürgősen meg kell állapítani és nyilvánosságra hozni. Egyidejűleg intézkedni kell a 2035,8 ha magterület azonnali kezelésbevételéről és a kezelő személyzet bővítéséről.

2., A jósvalói Tengerszem-tó és környékének átvétele, a tó iszaptalanítása, gátjainak megerősítése, biztonságossá tétele, a turbinaház és zsilipház rendbehozatala, a Borsodi Vendéglátóipari Vállalat mosodájának eltávolítása és a községben egy megfelelő cserelakás biztosítása a második legsürgősebb feladat. A tó és a gát rendbehozatala a község egy részének biztonságát is szolgálja, mivel átszakadása esetén 30-40 épület kerül veszélybe. Ezért az OVH és a Borsod-A-Z. Megyei Tanács V.B. illetékeseivel szükség tárgyalni a költségek esetleges megosztása érdekében. Itt lenne kialakítva az Aggteleki TK. központi bázisa.

3., Aggtelek-Jósvaló szenny és csapadékviz elvezetésének, kezelésének azonnali megoldása, a Megyei Tanács VB.-vel és az ÉVIZIG-el együtt.

3.92 A feladatok megoldási sorrendje és acspportosítása.

3.921. Védelmi feladatok

Védelmi feladatok közül elsőrendű a bioszféra rezervátum. mag területének biztosítása minden emberi beavatkozás előtt. A szigorúan védett területek természetvédelmi kezelésének folyamatos ellenőrzése, előírások betartatása. A legeltetés korlátozása, illetve a már meglévő korlátozások betartatása.

A mező és erdőgazdasági területek vegyszer és műtrágya felhasználásának korlátozása. -

A barlangi víznyelők vizgyűjtő területén a szántóföldi művelés csökkentése, illetve a termelési struktúra megváltoztatásával a talajmunkák és vegyszerfelhasználás minimálisra való korlátozása. A kisüzemi bányáknak nagyüzemi kőbányákká történő fejlesztésének megakadályozása.

Barlangkutatói tevékenység megszervezése, a meglévő barlangok és környezetük védelme.

A források és élő vízfolyások védelme.

Az élővilág védelme.

3.922 Fenntartási feladatok

A törnanádaskai kastélypark tervszerű kezelése, az utánpótlás érdekében a növényritkaságok pótlásáról gondoskodás helyszíni csemeteneveléssel.

A Szád-vár és a Martonyi kolostorrom állagmegóvási munkáinak elvégeztetése az Országos Műemléki Felügyelőséggel, környezetének rendezése.

A TK. területén lévő ismeretlen kőru földvárak környezetének rendezése /imolai Tó-berkében lévő Bak-bány vára, a szögligati Óvár stb./. Derenk romközség és környezetének rendezése, a Derenk volt iskola és melléképületének funkció biztosítás.

A kutfeji /Szögligat község határa/ használaton kívüli erdész-lakás épületegyüttese részére funkció biztosítás, környezetének rendezése.

3.923 Fejlesztési feladatok

A jósvafői Tengersizem-tó és környékének átvétele, rendezése után az Aggteleki Tájvédelmi Körzet központi bázisának kialakítása a meglévő épületek felhasználásával, bővítésével.

A Haragistyai és a Vidomáji épületek átvétele után azok kialakítása kutatószállások céljára.

A Szabadság-barlang bejáratánál, a Dász-töbörben lévő és az Ormosbányai Bányák Igazgatóságának kezelésébe tartozó épület építészeti egységbe történő összefoglalása, infrastruktúrájának kiépítése.

A Béke-barlang Aggteleki mesterséges bejáratánál lévő rossz állapotú épület helyreállítása és barlangkutató bázissá fejlesztése. A Ménes-völgyi tó rendezése, a nevelőtavak kiépítése a természetes körülmények között nevelt, valamint a mesterségesen nevelt pisztrángtenyésztés eredményeinek összehasonlítása végett. Itt kezelő és őrszemélyzet részére épületet is el kell helyezni. Az Aggteleki káposzákerti Karszt-tó, a Vörös-tó és környékének helyreállítása, rendezése.

A Baradla-barlang barlangvasutjának kiépítése.

3.93 Kutatási program

A geológiai és természetföldrajzi kidolgozás, valamint az éghajlati kutatásokat a Szegedi Tudományegyetem természetföldrajzi tanszéke dr. Jakucs László tanszékvezető egyetemi tanár vezetésével látná el célszerűen. A botanikai és zoológiai kutatásokat a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem dr. Jakucs Pál akadémikus, tanszékvezető egyetemi tanár és dr. Varga Zoltán docens vezetésével kell lebonyolítani. A zoológiai kutatásban aktívan venne részt a Miskolci Herman Ottó Múzeum természettudományi részlegétől Gyulai Iván. A barlangi élővilág kutatását dr. Loksa Imre, a Budapesti ELTE tanára vezetné le megfelelően.

Együttesen megbeszélte ütemezés szerint kell a kutatásokra a megbízást kiadni, a kutatás célját és irányát megbeszélve az ütemezést összeállítani.

3.94 Tervezési program

Legsürgősebb tervezési feladat a jósvafői Tengerszem-tó és környékének, valamint a gát helyreállításának kiviteli terve, melyhez a részletes tervezési programot összeállítjuk és a megbízáshoz csatoljuk.

A Haragistyai erdészlelés a Vidomáji épületegyüttes, valamint a Béke-barlangnál lévő épület helyreállítására, mivel azok felújítás jellegűek, tervezési megbízást nem szükséges kiadni, a kivitelező árajánlata alapján megrendelhető.

A Ménes-tó és a nevelő-tavak helyreállítása tervezési megbízást kell kiadni.

Ugyancsak szükséges tervezési megbízás kiadása az Aggteleki barlangbejáró - Vörös-tói barlangbejáró közötti barlangvasut kiviteli tervére, melyhez adatszolgáltatásként az elkészült tanulmánytervet tudjuk adni.

A Béke-barlang jósvafői gyógykezelési részének fejlesztésére, valamint az aggteleki mesterséges bejáranél lévő volt kórház-terem helyreállítására, bővítésére ugyancsak tanulmányterv, majd annak alapján a kiviteli tervek elkészítése szükséges. Tervet kell készíteni a káposztáskerti karszt-tó, valamint a Vörös-tó környékének rendezésére, bemutatására alkalmassá tételére.

Tornanádaskai kastélypark fenntartása, fejlesztése érdekében növénykatasztert is tartalmazó részletes térkép készítése, a kiöregedő ritkaságok pótlásának megoldása, egyszóval a védelem és a kezelés tekintetében részletes terv kidolgozása szükséges.

3.95 Építési program

Az építési program szempontjából legfontosabbnak az Aggteleki Tájvédelmi Körzet központi bázisának Jósvafőn történő kialakítását tartjuk.

A bioszféra rezervátum mag-területének védelmi szolgálata, valamint a kutatások céljára a Haragistyai erdészlakás helyreállítása, környezetének rendezése a soronkövetkező feladat. Ezzel azonos sürgősségű az Aggtelek káposztáskerti Karszt-tó, valamint a Vörös-tó környezetének rendezése, bemutatása alkalmassá tétele.

Ezt követően javasoljuk a Vidomáji épületegyüttes átvételének, helyreállításának és kutatóház céljára való átalakításának végrehajtását.

Egyidejűleg a derenki volt iskola és melléképület is turista-szállás céljára történő átalakítása, helyrehozatal volna célszerű a derenki romépületek bemutatásra alkalmas környezet-rendezésével együtt. A Béke-barlang átvett szakaszának biztonságos lezárása úgy a felfedező ági bejáratnál, mint a mesterséges bejáratnál, a mesterséges bejárat melletti épület helyrehozatalával, mely egyelőre a védelmi feladatok megoldását könnyítendő meg.

A Ménes-völgyi tó és pisztrángnevelőtelep helyreállítása kezelő és őrszolgálati épülettel együtt.

A Szögliget határában lévő határőr laktanyával szembeni réten parkirozó kiépítése, egyidejűleg a ménesvölgyi ut sorompóval történő lezárása mindkét oldalon.

Forrásfoglalások kiépítése évenként mintegy 5-6 db forrás figyelembevételével, tanösvények kiépítése évenként mintegy 5 km hosszúságban. A Béke-barlang szanatóriumi célra történő fejlesztése és felszíni vonzatainak kiépítése az Aggtelek és Jósvafő községek szenny és felszíni víz elvezetési, kezelési problémáinak megoldása után.

3.96 Idegenforgalom fejlesztési programja

Az idegenforgalom fejlesztésének szempontjából elsődleges és döntő jelentőségű a barlangvasut kiépítése, mely nagytömegű látogató átszállítását tenné lehetővé Aggtelek barlangbejárat előtti felszíni területről indulva és a Vörös-tói bejárat előtt ugyan csak felszínre érkezve. Ezzel a barlangon belül a látogatók által okozott kár minimálisra volna csökkenthető és a nagytömegű látogatók levezetése is könnyen megoldható volna. Ezidőszerint is szabályozva van írásban az egy csoportban bevihető látogatók létszáma, azonban ezt betartani rendkívül nehéz, mikor hétvégeken több ezer türelmetlen látogató zaklatja az üzemvezetőséget.

Ezért történik meg, hogy egy turavezető 200-300 fős csoportot visz be, melynek elkerülhetetlen következménye a sorozatos károsítás. További károsodást okoz a folyton égő nagyteljesítményű világítótestek üzemelése, mely a barlangfalak algásodását idézi elő. Mindez a barlangvasut kiépítésével kiküszöbölhető volna.

A barlangvasut kiépítésének alapjait már most meg lehet teremteni. A barlang középső, idegenforgalom részére nem megnyitott részén a barlangi árvíz nagytömegű iszapot rakott le. A Borsod-megyei Idegenforgalmi Hivatal elképzelése szerint ezt az utvonalat úgy tisztítják ki, hogy az iszapot a barlangon belül deponálják. Amennyiben ezen megoldást nem fogadjuk el, úgy a kiszállítást végre kell hajtani, amely csak keskeny nyomtávú pálya megépítésével és csillekocsikkal lehetséges. Ennek a keskeny nyomtávú pályának végleges formájú kiépítése alapján lehetne a barlangvasut megépítésének.

Az idegenforgalom fejlesztését szolgálná Jósvalón a tengerszem Szálló parkolója alatti területen kb 10 db 4 személyes faház elhelyezése, vagy egy 40 személyes turistaház megépítése, mely a jósvalói idegenforgalom fellendítésére volna jó hatással. Az Aggtelekre centralizálódott idegenforgalom széthúzása érdekében a ragályi volt magtárat, valamint a Bódvaszilas községben lévő magtárat mielőbb sürgősen át kell alakítani turistaszállássá és a Bódvaszilas, valamint Ragály község összevont rendezési tervében szereplő csmpingeket ki kell építeni.

A vonzaskörzet bővítése érdekében a Szád-vár és a martonyi pálos kolostorrom állagmegóvási és bemutatásra alkalmas kiegészítési munkáinak elvégzését az Országos Műemléki Felügyelőséggel, a területen található ismeretlen eredetű földvárak feltárása, történetük leírása, környezetük rendezése és bemutatásra alkalmassá tételük.

Ezekon kívül az imolai Tó-berkében a visszaföldelt őskohó újbóli kiemelése, bemutatásra alkalmas állapotra hozása.

A perkupai Telekes-völgyben turautvonal kialakítása, a terület kitisztítása, rendezése után.

Jósvaló idegenforgalmának növelése érdekében a Kajta-forrás völgyében, arra kiválóan alkalmas területen honos és honosított vad bemutatására vadaskert létesítése volna célszerű.

3.97 Szabályzatok kidolgozásának programja

Az Aggteleki TK területén a barlangfeltárások, barlangkutatások szabályzatának kidolgozására van elsősorban szükség. A jelenleg kintlévő kutatási engedélyek 1980 évben lejárnak, ezért az új engedélyek kiadása előtt a szabályzatnak el kell készülni.

A szabályzatban figyelemmel kell lenni arra is, hogy a kutatások során a szakszerűség biztosítása legyen és ennek megfelelő ellenőrzéséről is gondoskodni kell.

A terület látogathatósági szabályzatát ugyancsak el kell készíteni a zárt, korlátozottan és korlátozás nélküli kategóriák szerint megfelelő indokolással ellátva.

Az idegenforgalom részére megnyitott barlangok látogatási szabályzatát felül kell vizsgálni és az új adottságoknak megfelelően módosítani.

3.98 Kezelési utasítások kidolgozásának programja

A kezelési irányelveket a 8/1978. OKTH utasítás 3.sz. melléklete tartalmazza. Ennek alapján kezelőkre és ezen belül művelési ágakra részletes kezelési utasítást kell kidolgozni. Elsősorban az Állami Erdőgazdaságra és kezelésében lévő erdőterületre, majd a Termelőszövetkezetekre és kezelésükben lévő területre művelési ág szerinti elkülönítésben, majd a többi kezelőre és területre. Ezzel elérhető, hogy kezelési utasítás egyes részterületre hrsz, vagy dülő megnevezésével is lehet intézkedést, ahol ez természetvédelmi szempontból okvetlenül szükséges /barlangi víznyelők környéke stb/.

3.99 Kiadványok programja

A Borsod-megyei Idegenforgalmi Hivatal az Aggteleki TK. létesítését megelőző közigazgatási tárgyalás során már jelezte, hogy egy ismeretterjesztő kiadvány összeállítását és kiadását vállalja, ha az OKTH a költségek 50 %át fedezi.

Elsősorban az a kiadvány megjelentetése sürgős és ezért a költségek 50 %ának vállalása esetén sürgősen érintkezésbe kell lépni a Borsod-megyei Idegenforgalmi Vállalattal, hogy az Aggteleki Tájvédelmi Körzet ismeretterjesztő kiadványa 1980 év folyamán megjelenhessen.

Továbbiakban egy tudományos igényű és szintű könyv megjelentetése volna az igény, melyben a Tájvédelmi Körzet értékei a kutatást végző tudósok, egyetemi tanárok összeállításában nyernének publikálást.

Összefoglaló tanulmány készítésére megbízást kell adni:

- a., Geológiai és természetföldrajzi kérdésekben Dr.Jakucs László a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezető tanára részére.
- b., Botanikai kérdésekben Dr.Jakucs Pál akadémikus, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem tanszékvezető tanára részére
- c., Zoológiai kérdésekben: Dr.Varga Zoltán a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem docense részére
- d., Karszthidrológiai és éghajlattani kérdésekben: VITUKI Budapest részére.
- e., Barlangi fauna vonatkozásában: Dr.Loksa Imre a budapesti ELTE tanára részére.

A megbízás alapján a tanulmánynak az Aggteleki Tájvédelmi Körzet teljes területét fel kell ölelnie, külön hangsúlyt kell, hogy kapjon benne a bioszféra rezervátum kijelölt két magterület és annak közvetlen környéke.

Módosító javaslat

Mellékelten megküldöm az ANP természetvédelmi fenntartási és fejlesztési koncepciójához készített módosító javaslatunkat.

A gyors és könnyű áttekinthetőség érdekében az eredeti szöveget pirossal áthúztuk, s a javasolt új szöveget mellé írtuk. A 7. oldalon kihuzott hosszabb szövegrész helyetti javaslatunk külön lapon szerepel.

Budapest, 1989. II. 9.

Dr. Tardy János

101: 02, 108

2.sz. tervezet

AZ

AGGTELEKI NEMZETI PARK

természetvédelmi
fenntartási és fejlesztési
konceptiója

Összeállította

~~az ANP Igazgatóság anyagai alapján~~

a Természetvédelmi Főosztály

az ANP anyagának figyelembevételével

Budapest, 1989. január

Szilágyi

szélyeztetésétől, ugyanakkor a természeti érték sérelme nélkül gondoskodni kell a látogatók biztonságáról (sziklafalak kopogó-zása, omlásveszélyek elhárítása, sűrűn látogatott barlangoknál a sziklaperemeken életvédelmi kerítések létesítése, figyelmeztető táblák kihelyezése stb.).

2.4. Természetes vizek és védelmük

1. mellékelt szöveg

~~A töbrök, illetve víznyelők alját eltömő agyagrétegben megmaradt változó mélységű, néhány hektáros tavacskák (pl. a Vörös-tó, a Káposztáskerti vagy Aggteleki-tó) és a völgyelzárással létesített tavak (a jósvafői Tengersizem-tó, a Ménes-patakon lévő tó) tájképi értékek és jelentős élőhelyek. A karsztfelületre hulló csapadékvizeket a karsztjáratokon, barlangokon át a fennsík lábánál fakadó karsztforrások (pl. Jósva-forrás, Tohonya-források, Komlós-forrás, Vecsem-forrás stb.) vezetik a felszínre. Különös tájképi értéket képvisel a Telekes-patak Ördöggát-szakasza, valamint a Ménes-patak mellékvize, a Hideg-víz. Érdekes jelenség az időszakos jellegű Lófej-forrás. A hidegvízű karsztforrások mellett néhány szubtermális forrás is gazdagítja a területet (pl. Lótusz-forrás). A mészkő hasadékaiban szivárgó, vagy áramló vizek föld alatti patakokban (pl. a Béke-barlang, Kossuth-barlang, Baradla-Alsó-barlang patakjai stb.) gyűlnek össze, s folytatják útjukat a források felszínre lépéséig. A földalatti patakok néhol a mélykarsztba kerülhetnek (pl. az imolai Ördöglyuk), vagy vizüket átadják a talajvíznek, rétegvíznek. A terület legjelentősebb víznyelői az Acheron-nyelő, a Bába-lyuk, a Ravaszlyuk, a Nagy-völgyi víznyelő. E víznyelők a karsztok legveszélyeztetettebb pontjai, mert rajtuk keresztül szűrés nélkül jut a víz a felszín alatti vízrendszerbe. A területen lévő karsztvízkészlet ivóvíz-célú hasznosítása a közeljövőben társadalmi igényé válik. A vízkiemelés során olyan megoldásokat kell alkalmazni, amelyek egyrészt az ivóvízszükségleteket is kielégítik, másrészt a vizes élőhelyek megszűnését, károsodását sem eredményezik.~~

- Csak a kedvező természeti adottságokkal rendelkező bővizű patakok vízkészletének hasznosítására kerülhet sor.
- A természetes forrásmedencéket sértetlenül kell hagyni, az esetleges vízkivétel csak táróval történhet.

Z Kihuzott szöveg helyébe irandó.

Az Aggteleki-karsztvidék forrásainak vízkészletét - a Jósva-forrás kivételével - Magyarország eredeti állapotban megmaradt, "etalon" tisztaságú karsztvizei képezik. A karsztvidék magyarországi részén fakadó forrásoknak a beszivárgási területe a VITUKI vizsgálatai szerint 115 km^2 . A karsztfelszínre hulló csapadékvizeket egyrészt a közel függőleges főtörésvonalvezetések vezetik a mélybe, másrészt a nemkarsztos és karsztos vízgyűjtőterületek határán kialakult víznyelők. A víznyelők közül a víz közvetlenül, szűrés nélkül jut a forrásokhoz vezető barlangágak medrébe, így ezek a karszt legveszélyeztetettebb pontjai. A legnagyobb ismert felszínalatti patakok a Baradla Styx- és Acheron-patakja, a Béke-barlang Komlós-patakja és a Kossuth-barlang Tohonya-patakja; az ezekhez tartozó legjelentősebb víznyelők a Béba-lyuk, az Acheron-nyelő, a Ravaszlyuk és a Nagy-völgyi-víznyelő.

A karsztfelszínre hulló csapadék a fennsíkok lábánál fakadó mintegy 50 nagyobb forrásban lát ismét napvilágot, ezek átlagos vízhozama összesen $57000 \text{ m}^3/\text{nap}$. A Jósvalői Karsztkutató Állomáson kimutatták, hogy a források vízhozamváltozásait a csapadékviszonyok mellett a szilárd kéreg árapály-jelensége és szivornyahatások is befolyásolják, amelyek miatt kitüntetett védelmet igényel a Lófej, a Kis- és Nagy-Tohonya- valamint a Vecsem-forrás. Különös figyelmet érdemel továbbá a szubtermális Lótusz- és Tapolca-forrás.

A források vizeit a terület három K-Ny irányú fő völgyének patakja : a Ménes-, Jósva- és Rét-patak vezeti le a Bódvába. A nemzeti park DNy-i peremén a Csörgős- és Szuha-patak már a Sajó vízgyűjtőjéhez tartozik. Az Aggteleki Nemzeti Park természetes állóvizei az egyes török víznyelők alját eltömő agyagrétegen kialakult tavacsok /Vörös-tó, Káposztás-kerti-tó/. Ezek, valamint a völgyelzárással létesített Tengerszem-tó és a Ménes-völgy tava tájképi értékek és jelentős élőhelyek. Különös tájképi értéket képvisel a Telekes-patak Ördöggát-szakasza, valamint a Ménes-patak mellékvizének, a Hideg-pataknak a völgye.

- 3./ El kell készíteni a nemzeti park élőleltárát.
Határidő: 1990. december 31.
Felelős: Természetvédelmi Főosztály
- 4./ El kell készíteni a barlangok állapot felvételét.
Határidő: 1. ütem - fokozottan védett barlangok - 1990. dec.
2. ütem - tudományos és népgazdasági
szempontból jelentős barlan-
gok - 1991.dec.
3. ütem - egyéb barlangok - 1992.dec.
Felelős: ~~Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság~~
Természetvédelmi Főosztály
- 5./ Meg kell határozni a látogatható, korlátozottan- és nem lá-
togatható barlangok körét és a központi irányelveknek meg-
felelően barlangonként szabályozni kell a látogatás körülmé-
nyeit, a hasznosítás és a gondozás feltételeit, a jogokat
és kötelezettségeket, az adott barlangban végezhető kutató-
sok jellegét és módját. A feladatot az állapotfelvételekkel
összhangban kell végezni.
Határidő: az 1. pontban rögzített ütemezés szerint
Felelős: ~~Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság~~
Természetvédelmi Főosztály
- 6./ Ki kell jelölni a fokozottan védett barlangok és víznyelők,
továbbá a különösen értékes karsztfelszíni formák védterü-
leteit.
Határidő: 1990. december
Felelős: ~~Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság~~
Természetvédelmi Főosztály
- 7./ Folytatni kell a vízgyűjtőterületek kijelölését, térképi meg-
határozását.
Határidő: folyamatos
Felelős: ~~Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság~~
Természetvédelmi Főosztály

8./ A vízgyűjtők és a védterületek határvonalainak ismeretében indokolt esetben javaslatot kell tenni a nemzeti park határvonalainak módosítására, esetleg újabb fokozottan védett területek kijelölésére.

Határidő: ~~1991. december~~ folyamatos

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

9./ Vízgyűjtőként komplex ökológiai állapotjellemezéseket kell készíteni. Ezen belül értékelő áttekintést kell adni a fokozottan védett barlangok és felszíni környezetük, a kijelölt védőzónák állapotáról, a tapasztalt állapotváltozásokról és a szükségesnek ítélt intézkedésekről.

Határidő: 1991-től évenként, folyamatos

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

10./ Meg kell vizsgálni egy császármadár tenyésztőtelep létesítésének lehetőségét.

Határidő: 1989. június 30.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

11./ A bioszféra mérőállomás üzemeltetését nemzetközileg megkövetelt kiegészítésekkel kell folytatni.

Határidő: folyamatos

Felelős: Természetvédelmi Főosztály

12./ El kell készíteni az Igazgatóság VIII. ötéves tervi kutatási koncepcióját.

Határidő: 1989. december 31.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

vizsgálni és /bérlet, közös üzemeltetés, vásárlás/ a KVM-hez kell felterjeszteni jóváhagyásra.

Határidő: 1989. október 1.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

7./ A Vörös-tói bejárat állandó üzemeltetésének megoldása.

Határidő: 1990. május 31.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

8./ A barlangi turavezetőket formaruhával kell ellátni.

Határidő: 1989. június 30.

Felelős: KVM Személyzeti Főosztály

9./ Belső érdekelttségi /célprémium/ rendszer kidolgozása és életbeléptetése.

Határidő: 1989. június 30.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

b. Egyéb barlangok

1./ A Rejtek-zsomboly beléptetése.

Határidő: 1989. március 31.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

2./ A Béke-barlang ^{ban} ~~(felső bejáratát tőrtájának felújítása és a közlekedési utvonala biztosítása a Nagy-tufagátig; létracsere.~~

Határidő: 1989. június 30.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

3./ A Meteor-barlang bejáratának biztosítása az akna beléptetése.

Határidő: ~~1989. június 30.~~ 1990. nov. 30.

Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság

- 4./ A Kossuth-barlangban a viz feletti járőfelületek kiépítése, zsilipelése.
Határidő: 1989. június 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 5./ A Rákóczi-barlang bejárati tárójának biztosítása, belétrázás.
Határidő: 1989. június 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 6./ A Földvári-barlang bejáratának ~~és villanyvilágításának~~ felújítása.
Határidő: ~~1989. május 31.~~ 1989. június 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 7./ A Szabadság-barlang bejárati tárójának felújítása.
Határidő: 1990. június 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 8./ A Kossuth-barlangban a bejárati tőrő és a vizes szakasz közötti részen járdák építése, járőfelületének kialakítása.
Határidő: 1990. szeptember 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 9./ Szilárd burkolatu gyalogut építése a Kossuth-barlangig.
Határidő: 1991. május 31.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- 10./ A Földvári-barlang villanyvilágításának felújítása.
Határidő: 1991. november 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- ~~10.~~ 11./ A Béke-barlangban a közeledési utvonal kiépítése a Kötél-hágcsós-szifonig, valamint a felső bejárati táró felújítása.
Határidő: 1991. június 30.
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság
- ~~11.~~ 12./ Villanyvilágítás kiépítése a Béke-barlangban.
Határidő: 1992. június /a Baradlában folyó munkálatok függvényében/
Felelős: Aggteleki Nemzeti Park Igazgatóság